

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA VĚD O VÝCHOVĚ

Vzdělávání žáků s kulturním znevýhodněním

Bc. Monika Šífová

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Monika Šífová**
Osobní číslo: **H15445**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Vzdělávání žáků s kulturním znevýhodněním**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se zabývá vzděláváním žáků, kteří pochází z kulturně znevýhodněného prostředí. Tito žáci se v rámci svého vzdělávání setkávají s řadou bariér. Teoretická část bude zaměřena na kulturně znevýhodněné prostředí včetně detailního popisu jednotlivých bariér (jazyk, kultura). Pozornost bude věnována tomu, co tyto překážky způsobují a jaký mají celkový dopad na proces vzdělávání. Práce se dále zaměřuje na žáky základních škol, kteří z kulturně znevýhodněného prostředí pochází a na vzdělávací proces, který bude opřen o legislativu. Praktická část bude zaměřená na kulturní a jazykovou bariéru v procesu vzdělávání. Cílem praktické části je zjistit, zda žáci cizinci chtějí překonat bariéry a adaptovat se na vzdělávací proces v České republice a zda jim v takové snaze pomáhají pedagogové. Výzkum bude proveden kvantitativním způsobem, konkrétně dotazníkovou metodou a zkoumanými osobami budou žáci cizinci základních škol v České republice a jejich učitelé.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BANKS, James A a Cherry A BANKS. Multicultural education: issues and perspectives. 7th ed. Hoboken, N.J.: Wiley, c2010. ISBN 0470483288.

IGOA, Cristina. The inner world of the immigrant child. New York: St. Martin's Press, c1995. ISBN 031210801X.

ŠTĚPAŘOVÁ, Ema a Lenka GULOVÁ (eds.). Multikulturní výchova v teorii a praxi. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 2004. ISBN 80-86633-14-4.

VLČKOVÁ, Alena. Zákon o pobytu cizinců na území České republiky a související předpisy (s výkladem): právní úprava k 1.8.2003. 1. vyd. Praha: Eurounion, 2003. ISBN 80-7317-024-8.

TITĚROVÁ, Kristýna. Začleňování žáků cizinců do českých škol. Praha: META, o. s.

VÍTKOVÁ, Marie. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami I.: Education of pupils with special educational needs I. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-163-8.

Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném

vzdělávání (školský zákon).

Zákon č. 326/1999 Sb.,o pobytu cizinců na území České republiky.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.

Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2017

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona

č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28.03.2018

Bc. Monika Šífová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala především doc. PhDr. Albinu Škovierovi, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za cenné rady a připomínky, které dopomohly ke zdárnému vypracování práce.

Velké poděkování patří také všem účastníkům, kteří byli ochotni podílet se na vzniku diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá vzděláváním žáků, kteří pochází z kulturně znevýhodněného prostředí. Teoretická část bude zaměřena na kulturně znevýhodněné prostředí, včetně detailního popisu jednotlivých bariér. Pozornost bude věnována tomu, co tyto překážky způsobují a jaký mají celkový dopad na proces vzdělávání. Práce se dále zaměřuje na žáky základních škol, kteří z kulturně znevýhodněného prostředí pochází, a na vzdělávací proces, který bude opřen o legislativu. Praktická část bude zaměřená na kulturní a jazykovou bariéru v procesu vzdělávání. Cílem praktické části je zjistit, zda žáci cizinci chtějí překonat bariéry a adaptovat v České republice a zda jim v takové snaze pomáhají pedagogové. Výzkum bude proveden kvantitativním způsobem, konkrétně dotazníkovou metodou a zkoumanými osobami budou žáci-cizinci základních škol v České republice a jejich učitelé.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Cizinec, kultura, vzdělávání, inkluze, žák

TITLE:

Education of children with culturally disadvantaged

ANNOTATION

The diploma thesis deals with the education of pupils, who come from a culturally disadvantaged environment. The theoretical part will focus on a culturally disadvantaged environment, including a detailed description of individual barriers. Attention will be paid to what these obstacles are causing and how they have an overall impact on the education process. The work is also focused on pupils of elementary schools who come from a culturally disadvantaged environment and on an educational process that will be supported by legislation. The practical part will focus on the cultural and language barrier in the education process. The aim of the practical part is to find out whether pupils foreigners want to overcome barriers and adapt them in the Czech Republic and whether they are helped by teachers in such an effort. The research will be carried out in a quantitative way, namely the questionnaire method, and the persons surveyed will be pupils who are foreigners of elementary schools in the Czech Republic and their teachers.

KEY WORDS:

Foreigner, culture, education, inclusion, pupil

OBSAH

Úvod.....	10
1. Kultura – základní charakteristiky, znaky a pojmy.....	11
1. 1. Kulturně znevýhodněné prostředí jako teoretický konstrukt.....	13
1.2. Pojmy spojené s kulturně znevýhodněným prostředím.....	15
2. Kulturní identita.....	16
2.1. Zachování kulturní identity.....	17
2.2. Identita.....	18
3. Pobyt cizinců na území České republiky.....	18
3.1. Druhy pobytů v ČR.....	19
3.2. Vzdělávání cizinců v ČR.....	20
4. Sociální inkluze versus sociální exkluze.....	22
4.1. Sociální inkluze (začleňování).....	22
4. 3. Sociální inkluze versus sociální exkluze.....	24
5. Kulturní specifika žáků kulturně znevýhodněných.....	24
5. 1. Vietnam.....	24
5. 2. Ukrajina.....	26
5. 3. Mongolsko.....	28
6. Kulturní bariéry.....	30
6. 1. Jazyk.....	30
6. 2. Náboženství.....	31
6. 3. Zvyky a tradice.....	33
6. 4. Jídlo.....	34
6. 5. Politická situace.....	35
7. Výzkumné šetření.....	35
7.1. Výzkumný problém.....	36
7. 2. Metodologie výzkumu.....	36
7. 3. Výzkumná metoda.....	37
7. 4. Charakteristika výzkumného souboru.....	37
7. 5. Průběh šetření.....	38
8. Interpretace dat.....	38
8. 1. Interpretace odpovědí ředitelů škol.....	39
8. 2. Interpretace odpovědí žáků – cizinců.....	40
8. 3. Interpretace odpovědí učitelů.....	54
9. Výsledek výzkumu.....	62
9. 1. Jaké jsou zkušenosti dětí – cizinců v souvislosti s jejich přijetím mainstreamovou společností v České republice?.....	62
10. Závěr.....	63
Použitá literatura.....	64
Seznam příloh.....	69

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka č. 1: procentuální podíl cizinců na ZŠ v ČR	38
Tabulka č. 2: délka pobytu v ČR	40
Tabulka č. 3: věk dětí v porovnání s nástupem do školy	40
Tabulka č. 4: volba kamarádů	41
Tabulka č. 5: zájem rodičů o kamarádství jejich dětí	42
Tabulka č. 6: setkání s rasismem	47
Tabulka č. 7: trávení volného času s rodinou v ČR	49
Tabulka č. 8: slučování víry s cizí kulturou	51
Tabulka č. 9: odpovědi žáků, kteří se narodili v ČR	67
Tabulka č. 10: odpovědi žáků, kteří se nenarodili v ČR	68
Tabulka č. 11: odpovědi učitelů	69
Tabulka č. 12: odpovědi učitelů	69
Tabulka č. 13: ohodnocení učitelů za práci s cizinci	57
Tabulka č. 14: národnosti	68
Graf č. 1:	39
Graf č. 2:	42
Graf č. 3:	43
Graf č. 4:	44
Graf č. 5:	44
Graf č. 6:	45
Graf č. 7:	46
Graf č. 8:	47
Graf č. 9:	47
Graf č. 10:	48
Graf č. 11:	49
Graf č. 12:	50
Graf č. 13:	51
Graf č. 14:	52
Graf č. 15:	53
Graf č. 16:	53

Graf č. 17:	54
Graf č. 18:	54
Graf č. 19:	55
Graf č. 20:	56
Graf č. 21:	56
Graf č. 22:	57
Graf č. 23:	58
Graf č. 24:	59
Graf č. 25:	59

Úvod

Pro svoji diplomovou práci jsem si vybrala téma vzdělávání, a to konkrétně vzdělávání žáků s kulturním znevýhodněním. Žáci s kulturním znevýhodněním je široké pole, proto jsem se zaměřila pouze na děti, které k nám přichází z jiných zemí, nebo děti, jejichž rodiče pochází z odlišných zemí, než je Česká republika. Takové děti označuji za žáky – cizince. Pod žáky – cizince řadím i děti, jejichž rodiče užívají jiný mateřský jazyk a vytváří tak jiné jazykové prostředí. Jako cizince v této práci neoznačuji ty, kteří přijedou do České republiky na dovolenou či na několik málo týdnů, ale jsou to lidé, kteří žijí v České republice dlouhodobě.

Vzdělávání žáků s kulturním znevýhodněním jsem si vybrala z toho důvodu, že je mi takové téma blízké. Zároveň je to téma aktuální, nasedá na skutečnost, že čím dál tím více lidí cestuje po světě, cestuje za prací nebo hledá místo pro život a bezpečí. Žijeme v době, kdy hranice je pomyslná čára na mapě, kterou lze kdykoliv přejít. Rovněž se nacházíme v době, kdy se mluví o *uprchlické krizi*, světových válkách a dochází k jakémusi opětovnému *stěhování národů*. Již běžně se setkáváme s cizinci, kteří se rozhodli pro život v České republice a jejich děti potřebují vzdělání. V práci se zaměřuji na základní vzdělávání, do něhož patří žáci 1. – 9. tříd. Je to čas, kdy by měla být škola, ihned po rodině, nejdůležitější institucí v životě dítěte. Škola by měla být místo, kde se skloubí všechny kultury, národy, smažou se nerovnosti, poskytně se vzdělání všem, a to bez rozdílu. Proto se ptám na to, zda jsou cizinci českým školstvím přijímáni, zda vůbec chtějí být oni sami přijímáni a zajímá mě, jestli škola, a především učitelé, ví, jak pracovat s žáky – cizinci. Domnívám se, že se tomu tak úplně neděje. Školy dle mého názoru stále neumí pracovat s žáky – cizinci, učitelé nemají vůli, potřebné vzdělání nebo prostě čas, a žákům - cizincům chybí především jazyková vybavenost. Práce je rozdělena na dvě části, kterými je teoretická a praktická část. V teoretické části vymezím to, co je vůbec kultura, dále základní pojmy, problematiku sociální a školní inkluze, bariéry, se kterými se pravděpodobně cizinci setkávají. Rovněž je nutné podívat se na legislativní rámec a nelze ani opominout krátký diskurz do kulturních specifík žáků kulturně znevýhodněných. V praktické části vydefinuji problém, interpretuji sběr dat a odpovím na výzkumnou otázku. Závěrem pak celou práci shrnu.

1. Kultura – základní charakteristiky, znaky a pojmy

Na začátku mé diplomové práce je nutné vysvětlit pojem kultura. Protože bez vysvětlení zásadního pojmu nelze pochopit to, co je *kulturní znevýhodnění*. Pro termín kultura dosud nebyla stanovena jednotná definice. Giddens uvádí, že „*kultura má své jedinečné vzorce chování, které se lidem pocházejícím z jiného kulturního prostředí zdají být podivné*“ (Giddens, 1999, s. 38). Leč by se zdálo, že i toto vysvětlení kultury je jednoznačné, musíme vzít v potaz mnoho perspektiv.

Průcha (2011, s. 34) tvrdí, že kulturu lze dělit do dvou pojetí. Tím prvním má být vymezení kultury jako něco, co tvoří celá lidská civilizace. To je vše, co užívají všechny kultury napříč. Tedy umění, náboženství, morálka, zvyky, tradice, právo, vzdělávání a jiné. Druhé dělení zahrnuje již konkrétní kulturu určitého společenství. Myšleno je to tak, že každá lidská kultura má vlastní tradice, zvyky, hodnotové systémy, rituály, jazyk a mnohé další. Kultura je rozdrobena do několika vysvětlení, ale neměnný je fakt, že kulturu tvoří lidská společnost a člověk. Celá lidská společnost je rozdrobena na jednotlivé subkultury. Každá z nich má jedinečné a osobité normy, zvyky, tradice, zákony a další specifičnosti. V poslední rovině se kultura vztahuje na člověka samotného jako jednotlivce, který je nositelem jedinečného a specifického jazyka a myšlení v konkrétním sociokulturním kontextu (Velký sociologický slovník, 1996). Murphy píše, že „*kultura je celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím*“ (Murphy, 2004, s. 32).

Eriksen (2008, s. 13) naopak uvádí původní myšlenku vymezení definice kultury dle Tylora. Kultura může být o schopnostech, představách a formách chování, které si lidé osvojili jako příslušníci společnosti. Avšak podle Eriksona (2008) v sobě kultura skrývá dvojznačnost. Z jedné strany jsou lidé stejně kulturní, tedy si podobní. Na straně druhé jsou lidé odlišní, protože mají různé schopnosti, zkušenosti, představy. Benedict tvrdí, že „*skutečným pojítkem mezi lidmi je jejich kultura – myšlenky a standardy, které sdílejí*“ (Benedict, 1999, s. 27). Banks (2013, s. 9) se opírá o Bullivanta (Bullivant, 1993), který definuje kulturu jako společenský program nutný k přežití. Společnost se dle něj adaptuje vývojem. Kultura je o sdílení znalostí, hodnot a představ členy společnosti skrze komunikaci. Na stranu druhou dnešní společnost vidí kulturu primárně jako symboly, představy a nehmotné aspekty lidské společnosti (Banks, 2013).

O kultuře lze s plnou platností tvrdit, že má mnoho definic a vysvětlení. Ale to, co nelze

zpochybnit, je fakt, že kultura je výtvar člověka a je předávána z generace na generaci. Kultura se člověk učí od jiného člověka a každá země, každý národ má svoji vlastní kulturu.

Jazyk

Dle Giddense (1999, s. 62) je jazyk nejvýraznější kulturní atribut člověka. Tento atribut je sdílený všemi kulturami právě prostřednictvím jazyka. Murhpy říká, že „*jazyk je centrální součástí kultury, jádrem všech symbolických systémů. Jazykové symboly jsou sluchové znaky, jimž byly přiděleny abstraktní významy, které potom sdílí členové určité jazykové komunity*“ (Murhpy, 2004, s. 38). Jazyk se tak stává hlavním sdělovacím prostředkem sociálního života. Děti ve věku od 5 do 8 let jsou schopny osvojit si první cizí jazyk stejně jako jazyk mateřský. Od 7 do 11 let se druhý jazyk fixuje jinou cestou než mateřský. Po 12. roce věku slábne možnost osvojování jazyka na úrovni mateřského jazyka. Po 18. roce je omezena možnost naučit se jazyk dokonale (Grenarová, 2009 In. Němec, Vojtová, 2009 s. 228).

Etnocentrismus

Etnocentrismus je hodnocení jiného národa podle vlastního měřítka, hlediska. Připisujeme jiné kultuře vlastní pojmy, „*vlastnímu národu a kulturním hodnotám připisujeme ústřední postavení*“ (Eriksen, 2008, s. 17). Z toho plyne, že ostatní kultury se jeví méněcenné a my je posuzujeme pouze dle našich vlastních měřítek. Tím se ovšem odsouváme od nezaujatého pohledu na život jiných kultur a pohled máme zastřený specifickými rysy naší vlastní kultury (Giddens, 1999, s. 39). O etnocentrismu lze rovněž říci, že je to nedůvěra k těm „druhým“. Neboť ti druzí jsou často považováni za vetřelce, barbary, či dokonce morálně pokleslé (Giddens, 1999).

Kulturní relativismus

Kulturní relativismus říká, že „*společnosti nebo kultury jsou kvalitativně odlišné a mají svou vlastní jedinečnou vnitřní logiku*“ (Giddens, 1999, s. 18). Proto je nesmyslné posuzovat odlišnou kulturu podle stejných měřítek. I když kulturní relativismus dle Eriksena nemůžeme klást do protikladu etnocentrismu. Kulturní relativismus v sobě nezahrnuje morální princip. Kulturní relativismus chápe kulturu v jejích vlastních normách, hodnotách, idejích (Hrabáková, 2007, s. 3).

Kulturní pluralita

Kulturní pluralita považuje jednotlivé kultury za zcela rovnocenné. Každá kultura má právo na projevy, hodnoty a normy své vlastní. Žádná kultura není horší, či lepší. Není ani měřítko, které by to mělo posuzovat. Kulturní pluralita dle Průchy, je „*teoretický princip, podle něhož se uznává, že jednotlivá společenství (národ, etnika, kmeny, rasy, náboženské skupiny) mají své specifické kultury, které je nutné považovat za zcela rovnocenné*“ (Průcha, 2011, s. 35). Giddens (1999, s. 39) tvrdí, že pluralita znamená politické, ekonomické vycházení a tvoření celku etnickými skupinami.

Kulturní vzorce

„*Kulturní vzorce (standards) jsou způsoby chování, hodnot a norem, komunikačních zvyklostí, které jsou charakteristické pro určité etnikum nebo kulturu určité země. Jsou generačně předávány a udržují se trvale v historickém vývoji*“ (Průcha, 2011, s. 35). Benedict (1999, s. 170 - 193) dokládá, že lidská kultura a kulturní vzorce nejsou dědičné, ale naučené prostředím. A často se stává, že národy převezmou kulturu jiného národa. Rozdílnost kultur je dána z důvodu jiného ovlivnění. Pokud se ztratil kontakt s menstreamovou společností, která byla nositelem hlavní kultury, oddělená společnost je vystavena jiným vlivům zvenčí. To znamená, že kultura se integruje, přetvoří a nakonec dosáhne harmonie. Kulturní vzorce přijímá každý jednatel takové, které mu jeho společnost diktuje.

1. 1. Kulturně znevýhodněné prostředí jako teoretický konstrukt

Kulturně znevýhodněným prostředím lze označit takové prostředí, které se vymyká běžnému kulturnímu prostředí, na které je osoba zvyklá a kterým je plně a bez výhrad přijímána. Může se jednat o prostředí s jiným jazykem, jiným náboženstvím, jinou barvou pleti, jinými tradicemi a zvyklostmi, jiným způsobem stravování a mnoho dalšího. Kulturně znevýhodněné prostředí je i prostředí s jiným politickým systémem.

Pod kulturně znevýhodněné prostředí spadá především sociokulturně znevýhodněné prostředí, které je ovlivňováno sociálními jevy. CEROP uvádí, že za sociokulturní odlišnost se považují jazyková odlišnost, odlišnost rodinné konstelace, náboženská odlišnost, odlišná hodnotová orientace, odlišné vzorce chování. Jako kulturně znevýhodněné prostředí může být spatřováno cokoliv¹.

1 CEROP – Cesta k rovným příležitostem. *Sociální znevýhodnění – tematické pole bedekru* [online]. 2011 – 2018 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <<http://www.cerop.cz/cs/aktivita-5/zs/zch2>>.

1. 1. 1. Sociokulturně znevýhodněné prostředí

Sociokulturně znevýhodněné prostředí je takové prostředí, které neumožňuje „dostatečně rozvinout duševní potenciál člověka (především dítěte), vč. jeho schopností i dovedností“ (Palán, nedatováno). Faktory znevýhodněného prostředí jsou: nedostatečná sociální integrace (rodičů), chybějící, nebo nedostatečná podpora rodiny, nedokončené vzdělání u rodičů a tedy nedostatečná kvalifikace, nevyhovující bytové podmínky, atd. Děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, dle zákona 561 / 2004 Sb., jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Cituji-li §16, ods. 1, tak „*dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením*“ (Školský zákon). Česká republika dle směrnic EU zaručuje rovnost příležitostí, které jsou založeny na principu volného přístupu ke vzdělání a práci (Matoušek, 2007, s. 108). Sociokulturně znevýhodněné prostředí lze zařadit pouze pod Školský zákon a za takové prostředí se považuje nízký socioekonomický status, přítomnost vlivů rizikového prostředí, sociokulturní odlišnost. Vznik takového prostředí u cizinců je dán nízkou, nebo žádnou znalostí jazyka, nízkého vzdělání, nedostatečný finanční kapitál. Lidé s nízkým sociálně kulturním postavením jsou azylanti, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníci řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu. Vzdělávání žáků – cizinců na běžných školách přináší podpůrné atributy, kterými jsou přirozené prostředí, přirozené procesy socializace a učení, přirozená sociální situace. (Němec, Vojtová, 2009, s. 22)

Němec a Vojtová vymezili několik kategorií, ale pro tuto práci jsou důležité tyto: rodina je neúplná, rodina je sociálně vyloučena či vyčleněna, členové rodiny jsou příslušníky etnické, nebo náboženské skupiny. (Němec, Vojtová, 2009, s. 22) U dětí – cizinců v České republice se často stává, že je rodina neúplná, nebo zcela chybí. Není to z důvodu zřeknutí se dítěte, ale z důvodu ekonomického, pracovního či za tím stojí rozvod / rozchod / úmrtí rodičů a další důvody.

Sociálním znevýhodněním této skupiny žáků je spojeno s dobrovolnou, nebo nedobrovolnou migrací. A to buď celé rodiny, nebo i bez ní. Motivy mohou být různé. Lepší

práce a vize o lepším životě, tíživá životní úroveň, strach o život a existenci, zdraví, trauma a pocity úzkosti zapříčiněné válkou. Žáci z této skupiny mají v podmínkách českého školství stejná práva a přístup ke vzdělávání jako ostatní. Děti cizinců mimo EU mají nárok na bezplatnou přípravu k jejich začlenění, včetně bezplatné jazykové přípravy přizpůsobenou jejich potřebám. Také mají nárok na podporu kultury země původu, která má být koordinována s běžnou výukou v základní škole.

1.2. Pojmy spojené s kulturně znevýhodněným prostředím

1.2.1. Etnicita

Dle Giddense „*eticita označuje kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci takové skupiny se považují za kulturně rozdílné od jiných skupin ve společnosti a ta je tak rovněž vnímá*“ (Giddens, 1999, s. 228). Jsou to takové skupiny, které mají odlišný jazyk, víru, původ, styl oblékání, jídlo a v neposlední řadě i historii. Vše z vyjmenovaného není ovšem vrozené, ale striktně naučené (Giddens, 1999).

1.2.2. Menšiny

Menšin existuje velká spousta. Ale ve smyslu kulturního znevýhodnění jsou to takové skupiny, v kterých jsou příslušníci v znevýhodnění oproti většinové společnosti. Menšiny, respektive členové menšin, mají pocit sounáležitosti a skupinové solidarity. Giddens říká, že „*menšinové skupiny se vždy do určité míry liší od většiny, ale míra této odlišnosti může být velmi různá*“ (Giddens, 1999, s. 230).

1.2.3. Národnostní menšina

Dle Zákona o právech příslušníků národnostních menšin je národnostní menšina „*společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo*“ (273/2001, Sb., §2, ods.1). V druhé části paragrafu je uvedeno, že „*příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české*

15

národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti.“ (273/2001, Sb., §2, ods.2)

Národnostní menšiny mají pevný, dlouhodobý a trvalý vztah „*ke společenství žijícímu na území ČR*“ (Marádová, 2006, s. 8). Příslušník národnostní menšiny je občan ČR, který se hlásí k jiné národnosti, než je ta česká. Chce být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s ostatními, kteří se hlásí ke stejné národnosti. Národnostní menšiny mají v České republice své uznání, organizace, spolky. Vydávají časopisy, knihy (Marádová, 2006).

1.2.4. Diskriminace

„Diskriminace spočívá ve skutečném jednání s druhými“ (Giddens, 1999, s. 231). Diskriminací je odlišné chování k někomu ve stejné situaci bez rozumného odůvodnění. Při přímé diskriminaci s osobou zachází méně příznivě, než s osobou jinou ve srovnatelné situaci. V druhém typu diskriminace, nepřímé, se jedná s někým méně příznivě na základě určitého kritéria. To ovšem vypadá neutrálně (Veřejný ochránce práv, nedatováno). Důvodem méně příznivého zacházení může být rasa, etnický původ, národnost, pohlaví, věk, vyznání, pohlaví, atd.

2. Kulturní identita

„Člověk je ovlivněn různým kulturním prostředím, které ho obklopuje, ve kterém vyrůstá a žije. Toto prostředí v sobě zahrnuje sociální zvyklosti komunity, její pravidla, zákony, vzdělání a tradice. Příslušníci stejné skupiny mají společný jazyk, hodnotový systém, podobné vzorce chování“ (Bartoňová, 2009, s. 21).

Kulturní identita je dle výkladového slovníku způsob, jakým se člověk a skupina lidí vymezují, ztotožňují a cítí sounáležitost s tradicemi, obyčejí, kulturou a kulturní krajinou dané společenské skupiny. Dále je rozhodující v kulturní identitě i to, jak člověk, stejně jako i skupina lidí, vnímají jedinečnost své existence, která je součástí identity. Kulturní identita je sebereflexe vztahového vnímání jiných jedinců nebo skupin. Je to souhrnné povědomí jedince nebo skupiny o příslušnosti ke kultuře jiné skupiny. Má hodnotový systém, historický vývoj, představy, vzor chování, etiku, přesvědčení a světonázor. Důležitým prvkem je ovšem individuální míra ztotožnění a sounáležitost. Kulturní identita může být posilována negativně, či pozitivně. Negativně ve smyslu netolerance, nacionalismu, vyhraňování se vůči

odlišnostem a jinakosti. Pozitivně ve smyslu hrdosti, patriotismu, návratu ke *kořenům*.² Kulturní identita se rovněž skládá z jazyka a náboženství, stejně jako z jídla a demografického, životního prostředí, atd.³

Jednotlivec se učí hodnoty, symboly a další jiné věci jeho kultury v sociální skupině, tedy společnosti, ve které žije. Taková skupina je sociální systém, který pečuje a stará se o vlastní kulturu. Kulturní identita může být rovněž chápána jako sdílení stejného chápání kultury s ostatními členy stejné společnosti (Banks, 2013, s. 13). Jedna osoba může být členem mnoha skupin, které budou vyjadřovat kulturní hledisko. Dle antropologického hlediska se dá kulturní identita chápat rovněž jako stejnost členů ke skupině, jazykový diskurz a trvalý princip, z něhož může vyrůst trvalé sebepojetí. Rovněž to může být i sociálně – politické jednání, z něhož se může vyvíjet další jednání (Novotný, 2010).

Kulturní identitu je potřeba vnímat z pohledu kulturní jedinečnosti. Každá kultura vznikla a funguje dle vlastních norem, hodnot a idejí. Naše kultura se vyvíjela v jiném kontextu, a proto je potřeba nahlížet na jednotlivé kultury rovnocenně (Titěrová, 2010).

2.1. Zachování kulturní identity

„Pokud se přemísťujeme po světě, někde se usadíme, pak do nějaké míry reagujeme na kulturu prostředí, ve které se vyskytujeme“ (Janebová, 2010, s. 14). Při migraci na sebe vzájemně působí kultura země, z které cizinec přichází a země cílová. Na cizince žijícího v hostitelské zemi působí hostitelská země. Dochází k přetváření jeho původní kultury, tvoří se kultura nová, nová identita a systém komunikace se rovněž mění. I přesto přetrvává stesk po domově (Igoa, 1995, s. 3).

Zvláštním fenoménem, se kterým se často musí potýkat děti – cizinci a jejich rodiče, je ten, že narodí-li se dítě již v hostitelské zemi (nebo ve velmi mladém věku změní zemi), neztotožňuje se s kulturou svých rodičů, ale přitom nepatří ani do kultury hostitelské země. Zůstává vyčleněno a složitě hledá identitu, ke které bude patřit. To se stává nebezpečným jevem, protože takové děti mohou tíhnout k extremismu (Janebová, 2010, s. 15).

V zachování identity může pomáhat princip inkluze, které nejde o *přetvoření* člověka, ale o poznání kultury, vzájemného obohacení se a čerpání ze všech kultur. Při zachování kulturní identity hraje velkou roli to, zda je snaha změnit a přizpůsobit cizince k obrazu hostitelské

2 Kognitivní server. *Kulturní identita*. Univerzita Hradec Králové. [online]. [cit. 12-2-2018]. Dostupné z: <<http://fim.uhk.cz/cogn/?Module=dictionary&Letter=K&Site=6>>.

3 Ethic identity. University of Kentucky. [online]. 2016 [cit. 13-2-2018]. Dostupné z: <https://www.uky.edu/Classes/FAM/357/fam544/ethnic_identity.htm>.

země, nebo zda jde především o vzájemnou shodu důležitých principů soužití a ponechání vlastní identity. Zachování vlastní kulturní identity je náročné. Vycházím-li z vlastní zkušenosti čerpané delšími pobyty v zahraničí, každý cizinec se snaží o zachování vlastní kulturní identity a přitom se nechá dobrovolně ovlivňovat kulturou hostitelské země. Ideálním spojením je doba, kdy může *nasávat* novou kulturu a přitom hrdě *vystavovat* kulturu své země, svého původu. Proto bychom se neměli při setkání s cizinci snažit integrovat je v plné míře, ale měli bychom se snažit najít *zlatou střední cestu*, při které budeme ovlivněni všichni. Domnívám se, že to již dávno děje, jen to není pojmenováno a jasně definováno. Již dávno navštěvujeme asijské, indické, mexické, nepálské a jiné restaurace, chodíme na folklórní festivaly, jsme fascinováni jinými tradicemi.

2.2. Identita

Slovo identita pochází z latinského *identitas*, které v překladu znamená totožný. To je odvozeno od *idem*, v překladu *týž*. Identita je dle Bankse (2013, s. 13 – 14) složena z pohlaví, národnosti, rasy / etnicity, víry (ve smyslu náboženství) / ateismu, sociální třídy a osobitosti.

Identita je sebepojetí a sebe-chápání, které je buď přijímané nebo si ho sami vytváříme. To vyrůstá z kulturního, či individuálního sebepojetí. Identita je něco, co nás odlišuje od jiných osob, nebo skupin (Novotný, 2010). Identita je chápání vlastní totožnosti, soulad projeveného chování a jednání člověka. Identita se rovněž může ztotožňovat se skupinou, nebo ideou.⁴ Na Identitě je zajímavé, že z kulturního hlediska jich může mít hned několik. Člověk má kulturu dané země, náboženskou kulturu, kulturu další subkultury (zájmový kroužek, sportovní družstvo, škola, atd.).

3. Pobyt cizinců na území České republiky

Je důležité si uvědomit, že na území ČR žijí děti – cizinci, kteří navštěvují školy a získávají vzdělání. Počet cizinců v českých základních školách ve školním roce 2016 / 2017 byl dle Českého statistického úřadu 20 237. V českých mateřských školách ve školním roce 2016 / 2017 byl počet 9 494. Celkový počet cizinců (všech, ne pouze dětí) v roce 2016 byl v České republice 493 441.⁵ Půl milionu je velmi vysoké číslo, uvážíme-li, že Česká republika má průměrně 10,5 miliónu obyvatel. Z toho cizinci tvoří 0,5% celkového počtu obyvatel.

4 CZECHKID. Pro pedagogy. *Kulturní identita*. [online]. [cit. 5-1-2018]. Dostupné z: <<http://www.czechkid.cz/si1120.html>>.

5 Český statistický úřad. Cizinci v ČR – 2017. *Demografické aspekty života cizinců*. [online]. 2017 [cit. 23-3-2018]. Dostupné z : <<https://www.czso.cz/csu/czso/1-demograficke-aspekty-zivota-cizincu-1xnpu5nyhz>>.

Počet dětí, které navštívily české základní školy ve školním roce 2016 / 2017 dosahoval čísla nad 20 tisíc. V České republice je 4 140 základních škol⁶, tedy v průměru vychází na každou základní školu 4,8 dětí – cizinců. Z toho by šlo usuzovat, že se každá základní škola v České republice potýká se vzděláváním žáků – cizinců. Český statistický úřad ovšem zahrnuje jako žáky – cizince pouze ty děti, které nejsou narozeny v ČR. Je nutné si ovšem uvědomit, že i děti narozené v ČR, které mají rodiče cizince, mohou být cizinci. Pravděpodobně je tedy počet dětí – cizinců (dětí s kulturním znevýhodněním) vyšší číslo.

Česká republika, jako člen Evropské unie, je země zahrnuta do Schengenského prostoru. Příslušníci těch států, kteří jsou členové Evropské unie a Schengenského prostoru, mohou v tomto prostoru volně cestovat po dobu 30 dnů a to bez jakéhokoliv zvláštního povolení, pouze s platným cestovním dokladem nebo dokladem totožnosti. Chtějí-li zůstat na dobu delší 30 dnů od vstupu do země, je pro ně platná *ohlašovací povinnost*, která jim ukládá ohlásit svoji přítomnost na odboru cizinecké policie. Jestliže chtějí zůstat na území ČR déle jak tři měsíce, požádají o vydání potvrzení o přechodném pobytu či povolení k trvalému pobytu. Ohlašovací povinnost nemá dítě mladší 15 let. Osoby, které nejsou členy EU či zemí, které uzavřely dohodu o Schengenském prostoru, jsou označeny za příslušníky třetích zemí. Ti mohou cestovat na platný cestovní doklad a musí splňovat kritéria pro pobyt. Kritérii jsou platná víza, povolení k pobytu, zdůvodnění účelu a podmínky předpokládaného pobytu, mají zajištěné dostatečné prostředky pro obživu na dobu pobytu i na návrat do své země původu či průjezd do třetí země. Tam však musí být zaručeno jejich přijetí. Pokud nemají dostatečné prostředky, musí být schopni si takové prostředky legálním způsobem opatřit. Do ČR nemohou být vpuštěny osoby, které mají odepřený vstup, nebo jsou považovány za hrozbu. Občané třetích zemí jsou povinni se ohlásit do tří dnů od vstupu na území ČR k příslušnému odboru cizinecké policie nebo na pracovišti Ministerstva vnitra v případě vyzvednutí povolení k dlouhodobému / trvalému pobytu (MVČR, 2017).

3.1. Druhy pobytů v ČR

- **Přechodný pobyt na území.** Je to jakýkoliv pobyt mimo trvalého pobytu na území České Republiky, nebo pobytu cizince narozeného na území České Republiky.
- **Trvalý pobyt na území** na území dostane příslušník třetího světa po žádosti. Uděluje se po pěti letech nepřetržitého žití na území ČR. Do té doby má osoba buď dlouhodobé

6 Český statistický úřad. Statistické ročenky školství. [online]. 2017 [cit. 23-3-2018]. Dostupné z: <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

vízum, nebo je azylant, osoba pod ochranou.

- **Pobyt cizince narozeného na území.** Narodí-li se cizinec na území ČR, jeho zákonný zástupce, který pobývá na území na základě povolení k trvalému pobytu, je povinen podat do 60 dnů ode dne narození žádost o povolení k trvalému pobytu. Od začátku podané žádost je pobyt narozeného cizince, dle právní moci, trvalý (MVČR, 2017).

3.2. Vzdělávání cizinců v ČR

Vzdělávání dětí spadá pod Školským zákonem 561/2004 Sb., který upravuje povinnou školní docházku. Ta se vztahuje na občany ČR a cizince (z členských i nečlenských zemí EU a Schengenského prostoru) pobývajíc na území ČR déle jak 90 dnů (včetně azylantů). Školský zákon rovněž udává, že povinná školní docházka je po dobu devíti školních let, ale nanejvýše do konce školního roku, kde dítě dosáhne sedmnácti let věku. Může se stát, že dítě cizinec přijde do ČR v době závěrečného ročníků ZŠ a škola může dítěti umožnit opakovat ročník, čímž by se zvýšila šance pro přijetí žáka na střední školy a jeho kompetence k socializaci by rovněž vzrostly.

Školský zákon, § 20 dělí cizince do kategorií s odlišnými právy:

1. Občané EU mají nárok na zařazení dítěte do třídy pro jazykovou přípravu, která je v rozmezí 70 hodin a nejdéle 6 měsíců. Takové třídy jsou pouze v kraji *vybraných* školách.
2. Občané tzv. třetích zemí (země mimo EU, Island, Lichtenštejnsko, Norsko) nemají ze zákona právo zařazení dítěte do třídy pro jazykovou přípravu poskytovanou státem.
3. Občané s uděleným azylem či podanou žádostí o azyl, kteří byli nuceni opustit svoji zemi z důvodu války, změny režimu, nebezpečí a ohrožení na životě, osobní bezpečnosti (MŠMT, 2012). Pro tuto skupinu dětí školy zabezpečují základní jazykovou přípravu a vyrovnávací třídy.

- **Zařazení do ročníku.** Do ročníků škola dítě zařazuje dle pokynu MŠMT ke vzdělávání cizinců. Přihlíží se ke znalosti češtiny a úrovně dosaženého vzdělání. V principu by se mělo zařazovat do ročníku odpovídající věku. To je z několika důvodů, kterými jsou: emocionální aspekt, sociální aspekt, podnětné prostředí, ukončení povinné školní docházky.

- **Integraci cizince.** Odpovědnost za integraci cizince má mít koordinátor (Metodik prevence primárně patologických jevů, vyhláška 72/2005 Sb. O poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních), patron dítěte a zbytek je o týmové

spolupráci. Základní myšlenkou integrace je rovnoprávný přístup ke vzdělávání (UNESCO, 1994). Integrace předpokládá dvě skupiny, skupinu hlavní a skupinu menšiny. Menšina je přijímána, ale není plně začleněna do společnosti (Anderlik, 2014, s. 41). V integraci je snaha o začlenění, ale stále zůstává hranice. Integrace žáků spočívá v zařazení do hlavního vzdělávacího proudu. Tam jsou pro ně upraveny podmínky. Očekává se, že se přizpůsobí okolí (Bartoňová, Vítková, 2010, s. 26). Integrace by však neměla být o přizpůsobování se jedné, či druhé straně. Měla by to být volba společného života.

- **Princip práce s žáky s odlišným mateřským jazykem.** Žáci s odlišným mateřským jazykem jsou chápáni jako žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Mají nárok na rovnost vzdělávacích příležitostí, které zajišťuje Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod. U žáka s OMJ se má postupně a systematicky odstraňovat jazyková bariéra.
- **Rámcový vzdělávací programy pro základní vzdělávání (RVP ZV).** Rámcový vzdělávací program dává školám příležitost a možnost vytvořit podmínky vhodné pro dítě se sociálním znevýhodněním. *„Dlouhodobým cílem školy musí být integrace žáků z odlišného kulturního a sociálně znevýhodňujícího prostředí, ochrana jejich minoritní kultury a podpora jejich úspěšnosti v majoritní společnosti.“* (RVP, 2005) Škola má při přípravě ŠVP vnímat národnost, etnicitu a společnost tak, aby pružně reagovala na kulturní rozdíly a dle potřeby vypracovala individuální vzdělávací plán pro žáky. Rámcový vzdělávací plán uvádí nutné podmínky, které jsou nezbytné pro zabezpečení úspěšného vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. Mohou to být přípravné třídy, pomoc asistenta pedagoga, menší počet žáků ve třídě, péče, metody a formy práce, učebnice a materiály, komunikace a zpětná vazba. Dále spolupráce s návaznými složkami, jako jsou psycholog, etoped, sociální pracovník a jiné. Česká republika, stejně jako ostatní země Evropské unie, má ve školském zákoně ukotvený rovný přístup ke všem žákům. A to včetně cizinců, kteří k nám přišli z jakéhokoliv důvodu. Žádný člověk nesmí být deklarován, diskriminován kvůli rase, etnickému původu, jazyku, náboženství a politickému přesvědčení

Ovšem RVP ZV je věc jedna. Na straně druhé stojí inkluze, která *separaci* v podobě speciální třídy (i když třeba přípravné, jazykové) tak úplně nedovoluje. A individualizace výuky ve třídě, která je sice multikulturní, přesto více česká, není v možnostech učitelů.

4. Sociální inkluze versus sociální exkluze

4.1. Sociální inkluze (začleňování)

Sociální inkluze dle slovníku cizích slov znamená účast na začlenění do života a práce dané společnosti. Sociální inkluze je dle časopisu Sociální studia sociální participace, „*přístup k životním šancím a k důležitým kvalitám života. V sociální rovině je spojována se sociální integrací, s kolektivitou, solidaritou, právy, legitimitou*“ (Sociální inkluze, 2003, č. 9). Inkluze je o rovnosti příležitostí, možností a je často chápána jako síť podporující sociální účast osob. Inkluze má za úkol umožnit plný a rovnocenný podíl na životě společnosti, která má být respektující, chápaní a bojující proti diskriminaci, či předsudkům (Bartoňová, 2009).

Sociální inkluze je dle diskurzu Evropské unie „*proces, který zabezpečuje, že všichni, kdo jsou vystaveni riziku chudoby a sociálního vyloučení se dostane příležitosti a zdrojů nezbytných k plné participaci na ekonomickém, sociálním a kulturním životě společnosti a životní úrovně považované, ve společnosti kde žijí, za standardní. Proces, který jim tak zajistí jejich podíl na rozhodování ovlivňujícím jejich život i schopnost uplatňovat svá základní práva*“ (Commission of the European Union, 2003, In. Sirovátka, 2004, s. 23). Pravdou ale je i to, že by měla být zdůrazněna občanská dimenze sociální inkluze, která spočívá v aktivním občanském podílení se. Sociální inkluze je stav, ve kterém se jedinec podílí na životě společnosti (Bartoňová, Vítková, 2010, s. 29). V nejširším pohledu je inkluze občanství a občanská práva / povinnosti. A tím musí disponovat všichni členové. Inkluze u imigrantů je získání občanství (Sirovátka, 2004, s. 23).

Politika inkluze (sociální) spočívá v rovných příležitostech, především na pracovním trhu a v právu. Aby ale občané mohli obstát na trhu práce, je potřeba otevřený přístup již na školách, kde probíhá hlavní vzdělávání a odbornost. Sociální inkluze může být rovněž rovný přístup a rovné potřeby a rovnost participace. To znamená mít i možnost na participaci komunity a celé společnosti.

Sociální inkluzi je především vnímána na rovině pracovního trhu, to však není celé. Musíme brát v potaz rovněž inkluzi do komunitního života. Uvědomíme-li si bydlení, nejde o jeden byt, ale o celé sousedství. Špatné bydlení a nezaměstnanost je nejsilnější forma exkluze. Inkluze je začlenění marginalizovaných jedinců do hlavního proudu společnosti, a to po stránce občanské, politické a sociální. Anderlik píše, že k „sociální inkluzi dochází, pokud je každý člověk ve své individualitě společností přijímán a má možnost plně se do ní zapojit.

Rozdíly a odchylky jsou v rámci sociální inkluze brány jako obohacení pro skupinu. Jejich přítomnost společnost ani nezpochybňuje, ani nepovažuje za výjimky (Anderlik, 2014, s. 42).

4.1.1. Školní inkluze

Světová deklarace před 28 lety formulovala přístup ke vzdělání pro všechny děti, dospívající a dospělé (UNESCO, 1990). Zároveň o tři roky déle formulovala, že právo na vzdělávání v přirozené sociální skupině má každý (UNESCO, 1993). Vzdělání je jedním z předpokladů úspěšného sociálního začlenění (WHO, 2001, MŠMT, 2001). Inkluze spočívá právě v principu vzdělání pro všechny. Bartoňová chápe inkluze spíše jako integraci a vysvětluje inkluzi jako zařazení dítěte se znevýhodněním do běžné školy, čímž dítě získá pocit rovnoprávnosti. Inkluzi dále chápe jako vytvoření prostředí, které „vítá a oceňuje odlišnost“ (Bartoňová, 2009, s. 19).

V České republice je inkluze stále chápána spíše jako integrace a „*inkluze se chápe jako integrace všech žáků do běžné školy a v důsledcích je spojena se zřeknutím se jakékoliv formy etiketování žáků*“ (Bartoňová, 2009, s. 19). Inkluze je založena na velmi jednoduchých principech, kterými jsou být spolu, přátelství, akceptaci vše bez rozdílu. Začlenění spočívá ve smyslu stejného přístupu ve vzdělávání všem, plného začlenění do třídy, která odpovídá věku a místu bydliště dítěte a neodmyslitelně stejné osnovy pro všechny. Inkluzí se zvyšuje účast dětí a snižuje jejich vyloučení z běžného prostředí (Lesar, 2007, s. 147-150). Průcha chápe inkluzivní vzdělávání jako integraci všech dětí do běžných škol (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 85). Podle deklarace uzavřené na konferenci v Salamance v roce 1994 by měly běžné školy vzdělávat všechny děti bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové či jiné podmínky (Salamance Statement, Article 2). Inkluzivní školy musí uznat a reagovat na různé potřeby studentů, přizpůsobit se různorodosti přístupů a poskytovat kvalitní vzdělání pro všechny (Lesar, 2007).

4.2. Sociální exkluze (sociální vyloučení)

Sociální exkluze je dle definice Evropské unie sociální vyloučení jedince, který je obyvatel nebo občan dané společnosti, který z důvodu, jež nemá pod kontrolou, se nemůže spolupodílet na obvyklých aktivitách, ke kterým je občanství opravňuje a zavazuje (Burchardt, Le Grand, Piachaud, 1999, s. 229). Nezaměstnanost je v současné době chápána tak, že produkuje exkluzi a její základní formu. Zaměstnanost bojuje proti sociální exkluzi

a chudobě. (Sirovátka, 2004, s. 24) Sociální exkluze může být založena i na bázi etnického původu, náboženství, či jiném kulturním základě.

Exkluze může rovněž znamenat formu odmítání základních práv, tedy právo na stravu, na základní vzdělání, na lékařskou péči a další lidská práva. To může vést k existenčním problémům, vyloučený se může cítit bezcenně, považovat se tak, rovněž se může cítit mimo společnost, což vede k nepřijímání hodnot kolektivu a sociální složky mohou být považovány za nedůležité (Anderlik, 2014, s. 38). Cizinci v ČR mívají navázané sociální sítě. To je v pořádku, neděje-li se to tak, že se zdržují pouze uvnitř své kultury a skupiny. To by mohlo vést k exkluzi ve smyslu vyloučení z mainstreamové společnosti (Titěrová, 2010).

4. 3. Sociální inkluze versus sociální exkluze

Sociální inkluze a exkluze nestojí naproti sobě, ale prolínají se. Na jedné straně může být cizinec zařazen do společnosti tím, že má bydlení a práci, na straně druhé bude vylučován za svůj původ, barvu pleti a jazyk. Proces sociální inkluze může být a bývá doprovázen sociální exkluzí, čímž vznikají nové zdroje, identity, hranice a práva. V něčem může probíhat sociální inkluze a v něčem dalším, zároveň, sociální exkluze. Celá myšlenka sociální inkluze je založena na právech a povinnostech ve společnosti.

Jednáme – li o sociální inkluzi a exkluzi, je důležité si uvědomit, zda cizinec, který přijde do České republiky, přijímá, či odmítá symbiózu naší a jeho kultury. Jde o prosté vymezení se, záleží ovšem na tom, jak. Zda jde o snahu vymezit se vlastní kulturou vedle kultury hostitelské země, nebo ji postavit do rozporu a protikladu. Důvody mohou být různé. Může se jednat o diskriminaci ze strany majoritní společnosti, nebo o pocit ztráty vlastní identity, může jít o snahu obnovit a zavést vlastní kulturní identitu, náboženství a národní cítění.

5. Kulturní specifika žáků kulturně znevýhodněných

V práci zaměřené na cizince je důležité zmínit a ukázat jejich kulturu. Rozhodla jsem se popsat ty národnosti, se kterými se nejčastěji setkáváme ve školách (Vietnamci, Rusové, Mongolové) a jsou odlišné v porovnání s naší kulturou.

5. 1. Vietnam

Oficiálním názvem státu: Vietnamská socialistická republika, leží na rozloze 331 211 km². Vietnam je v tropickém pásu. Státním zřízením je socialistický stát, který vznikl v roce 1945.

Hlavním městem je Hanoj, druhým největším městem Ho Či Minovo Město. Vietnam přesahuje počet 85, 8 milionu obyvatel. Ti jsou rozděleni do národnostního složení, a to přes 86% tvoří Vietnamci, 12% etničtí Číňané. 2% tvoří Khmerové, Čamové a dalších 60 národnostně-jazykových menšin. Vietnam nemá jedno hlavní náboženství. Kolem 50% tvoří buddhismus, 10% katolictví, 0,5% islám, hinduismus, protestantství, animismus. Úředním jazykem je vietnamština.

Některé státní svátky:

1. leden – Nový rok

Lunární Nový rok – čtyři dny (začíná dnem předcházejícím první den prvního lunárního měsíce, v období od konce ledna do poloviny února kalendářního roku)

30. duben – Den vítězství (kapitulace vlády Jihovietnamské republiky dne 30. 4. 1975)

1. květen – Svátek práce

2. září – Národní den (vyhlášení Deklarace nezávislosti Vietnamské demokratické republiky prezidentem Ho Či Minem dne 2. 9. 1945)

Školství

Školství ve Vietnamu má třístupňový systém, který začíná v 6 letech dítěte. Před nástupem dítěte do školy může navštěvovat školku od 4 do 6 let, která je nepovinná. Povinná školní docházka je rozdělena na tři stupně, kdy první stupeň je pro děti od šesti do jedenácti let. Druhý stupeň od jedenácti do patnácti let. A třetí stupeň od patnácti do osmnácti let. Třetím stupněm je střední škola. Povinná školní docházka je dvanáctiletá. Třetí stupeň je zakončen maturitou a studenti si vybírají, zda zvolí cestu jednodušším, kratším typem univerzity (3 roky), nebo delším a obtížnějším typem (5 let). Školní výuka je pro žáky časově náročnější, probíhá od pondělí do soboty. Žáci na škole tráví čas od sedmi ráno do pěti odpoledne. Den je rozdělen do cyklů. Žáci mají v poledne nárok na dvě hodiny pauzy, které jsou určeny za účelem oběda a krátkého spánku. Prázdniny mají pouze několikrát do roka, nejdelší (letní) trvají dva měsíce a oslavy nového roku 2 týdny. Vyjma státních svátků jiné prázdniny nemají. Kultura Vietnamu je spojena s kulturou východní Asie, s filozofií buddhismu a konfucianství. Konfucianství se vyznačuje touhou po vzdělání a úctou k učitelům.

I přes kampaně za omezení porodnosti rychle stoupá počet obyvatel. Věnuje se velké úsilí výchově nových učitelů. Povinná docházka není bezplatná, ale poplatky jsou tak nízké, aby si

je mohli dovolit i chudé rodiny. V zemi existují programy na podporu chudých rodin. Děti ve školách nosí uniformy, žáci dojíždí do škol na kolech či autobusem. Školy jsou zaměřeny převážně na výchovu, stejně jako na výuku. Díky vysokému procentu populace a dětí povinných školní docházkou není výjimka, když je žáků ve třídě kolem padesáti.

Tradice

Ve škole žáci utváří hluboká přátelství. Zvykem ve Vietnamu je společná snídane, kdy se žáci sdružují před vyučováním a společně posnídají v krámku na chodníku. To je běžné i mezi dospělými. Snídane je chápána jako první společenská událost nového dne.

Respekt v rodině patří muži. Vietnam je stále patriarchální. V kultuře je kladen důraz na respektování pravidel slušného chování, neupozorňují na chyby druhých ve společnosti a na veřejnosti. Pokud by se tak stalo, je to bráno jako velká neslušnost.

Úsměv: vyjadřuje omluvu při nedorozumění a je používán mnohem častěji než u Čechů.

Citová oblast: citové vřelosti neukazují na veřejnosti.

Slušnost je být dobře oblečen a upraven. Lidé jsou pohostinní, vyhýbají se hlučnějším hovorům a hádkám. Chovají se umírněně, nedávají najevo své problémy.

5. 2. Ukrajina

Stát Ukrajina je poloprezidentská republika, která vznikla 24. srpna 1991 odtržením od SSSR. Hlavní městem je Kyjev, dalšími velkými městy jsou Charkov, Dněpropetrovsk, Oděsa. Počet obyvatel přesahuje 45 miliónů, z toho 78% jsou Ukrajinci, 22% tvoří Rusové, Krymští Tataři, Rusíni a další. Náboženství převládá pravoslavné náboženství, v západních částech se drží řeckokatolické a římskokatolické, rovněž baptismus a v oblasti Krymu islám. Úředním jazykem je ukrajinština, někde však ruština. Výjimku tvoří Krym, který má tři úřední jazyky: ukrajinštinu, ruštinu a krymskou tatarštinu. Ukrajina se dělí na 24 oblastí, Krym je autonomní republikou a sdílí společně s Ukrajinou prezidenta, zahraniční politiku a finance.

Některé státní svátky:

1. leden – Nový rok

7. ledna – Vánoce

8. března – Mezinárodní den žen

1. - 2. května – Mezinárodní svátek práce

9. května – Den vítězství

24. srpna – Den nezávislosti Ukrajiny

Školství

Základní školní docházka trvá 11 let, začíná v 6 letech a končí v 17 letech. Na Ukrajině je stále velký důraz na mentorování a pokračuje ve vzdělávání systémem bývalého SSSR. Vyučovací hodina má pětadvacet minut, poté je přestávka a vyučovací den končí kolem druhé odpoledne. Ukrajina má rozšířený systém základního, středního a vysokoškolského vzdělávání. Ukrajinské *střední všeobecně vzdělávací školy (SVVŠ)* jsou sloučením české základní a střední školy. Dělí se na tři stupně – elementární, základní a vyšší. První trvá 4 roky, druhý 5 let a třetí 3 roky, kdy ve třetím stupni je zahrnuta specializace. Stupně navazují plynule bez rozdílových zkoušek. Dalším typem školy je obdoba SVVŠ internátní škola. Liší se pouze rozšířenou výukou předmětů, např. jazyky.

Stejně jako v ČR, i na Ukrajině mají žáci možnost přejít na víceleté gymnázium po ukončení prvního stupně vzdělávání. Obdoba českých středních škol je lyceum, ukončeno maturitou nebo či osvědčením. Po ukončení těchto stupňů docházky mohou studenti na VŠ, které jsou hojně rozšířené. Studenti začínají s vysokou školou v 17 letech a systém výuky je odlišný od toho českého tím, že je důraz zaměřen na práci v hodinách a začátek / konec ohlašuje zvonění, kontrolují se úkoly a přítomnost v hodinách, každý ročník má starostu zvoleného ze studentů, který kontroluje průběh studia spolužáků. Základní školství je bezplatné, ale u vysokoškolského se to říci nedá. Studenti mohou získat stipendium, které jim pokryje celou výši školného.

Tradice

Ukrajina je silně nábožensky založená. Velké postavení má pravoslavná církev a řečí katolíci. Státní svátky se slaví podle juliánského kalendáře, tedy svátky jsou posunuty o 13 dní oproti těm římskokatolickým. Ukrajinci stále drží živé tradice a ztvárňují mytologické představy.

Svátek Nejsvětější trojice se slaví v červnu, s tímto svátkem jsou spojeny živé představy o rusalkách. Lidé věří, že kdo v tomto období zemře, stane se rusalkou.

Svátek Jana Kupala je převzat z pohanského svátku slunovratu. Ve stejný den, 24. Června, se slaví narození Jana Křtitele, pohané zase oslavují boha plodů země Kupala. Tyto dva svátky Ukrajina proměnila v jeden a vznikl z toho svátek Jana Kupala. Dívky v tento den vijí věnce

a pouští je po vodě. Tam, kam se věneček po vodě vydá, tam je dívčin budoucí manžel. Nový rok je slaven 1. ledna, ale je to odkaz na SSSR. Stejně jako Mezinárodní den žen, Svátek práce.

Je důležité si uvědomit, že Ukrajina si bedlivě hájí svůj folklor, který je živý. V mnoha rodinách jsou kroje, košile s vyšitými motivy kraje. V oblasti Polesí, která je považována za pravlast Slovanů, jsou dochovány stále živé pověsti a pověry o rusalkách, rarášcích, skřítcích. Dalším důležitým prvkem je kult předků – mrtví předci jsou často spojováni s představou mytologické postavy a rodina se snaží s nimi býti zadobře.

Typickými jídly jsou boršč z červené řepy, zelné závitky s rýží, pelmeni (plněné těstoviny), mlynci (palačinky), chléb, vodka.

5. 3. Mongolsko

Stát Mongolsko leží na více než 1,5 milionů km² v mírném klimatickém pásu. Státním zřízením je parlamentní republika. Vznik státu 11. července 1921 byl dnem nezávislosti na Čínské republice. Hlavním městem je Ulánbátar, dalšími velkými městy jsou Darhan a Eerdenet. Platidlo v Mongolsku je mongolský tugrik. Mongolské obyvatelstvo přesahuje počet 2,6 milionu. Stejně jako mnoho jiných zemí, i Mongolsko má obyvatele jiných národností (Rusy, Kazaše), přesto Mongolové tvoří 85 % populace. V náboženství jsou Mongolové tolerantní. Jejich ústava z roku 1992 zaručuje svobodu vyznání. Ale v zemi je vysoký počet buddhismu, islámu a šamanismu. Úředním jazykem je mongolština, ale je možné se domluvit rusky. Lidé v Mongolsku jsou přátelští, pohostinní a ochotní pomoci. Stále se drží tradiční chápání času, který nerozhoduje a není podstatný. Lidé žijí kočovným životem a ve stepích se prohání na koních v tradičních oděvech a na individualismus není prostor (Čech et al. 2012, s. 109). Mongolové své děti vychovávají přísně. Od mladého věku doma pomáhají a mají míru zodpovědnosti, samostatnosti. Děti jsou ke starším poslušné a uctivé. Členové rodiny se neopouští. Přesto se v 90. letech začal sociální systém rozpadat, neboť rodiny přišly o všechno vlivem tržní ekonomiky. Opuštěné děti zůstaly na ulicích a žily v kanálech, kde bylo teplo. V roce 2000 začala vláda tento tristní problém řešit a postavila dětské domovy a denní centra.

Některé státní svátky:

1. ledna – Nový rok

3 dny leden / únor – tradiční Nový rok (lunární, viz. Tradice)

8. března – MDŽ

1. června – Den dětí

11. - 13. července – svátek Nádam

26. listopadu – Den republiky

Školství

Vzdělávací systém v Mongolsku prošel velkou změnou. Do roku 1911 byly v Mongolsku pouze buddhistické kláštery, které mohli navštěvovat pouze mniši. Až v době ruské patronace se otevřela škola (1912), v níž byl vyučovací jazyk mongolština. Školy tak přebíraly ruský model vzdělávacího systému. Kláštery sehrály svoji úlohu rovněž, když otevřely chlapecké školy pro budoucí mnichy. Učilo se v nich v mongolštině a podle mongolských osnov. Klášterní školy zanikly ve 30. letech se zesílením Sovětského svazu. Tím posílily školy veřejné, v roce 1941 nahradilo tradiční staromongolské písmo (psalo se od shora dolů) azbuka. Školní docházka byla osmiletá a začínala v osmi letech věku dítěte. První čtyři roky byly základní škola, další čtyři takzvaná nižší střední škola. Poté následovaly dva roky na vyšších středních školách, které byly nepovinné a až poté univerzity. V malých vesnicích byly školy pouze základní (4 roky), a děti proto dojížděly a stále dojíždí do internátních škol ve městech. Některé děti z bohatších rodin jezdily a jezdí studovat do spřátelených zemí, včetně České republiky (tehdejšího Československa).

V roce 2004 se situace změnila, klesl věk pro vstup do základní školy o rok, dnes děti začínají v 6 letech. Povinná školní docházka je desetiletá. Běžně se stává, že rodiče neposílají své děti do škol proto, aby si rodina udržela dobré jméno. Pokud se dítě učí špatně nebo je *černá ovce* rodiny, raději se *uklidí* domů. Přechodem země ke kapitalismu klesla životní úroveň jak lidí, tak finanční situace škol, odlehlé školy začaly mít problémy a lidé se z měst naopak stahovali na okraj. Městské školy začaly mít nadbytek žáků. Tento problém vyřešily a řeší stále tak, že je výuka rozdělena. Dopoledne nižší stupně, odpoledne vyšší stupně.

Tradice

Svátek Cagán sar – v překladu znamená Bílý měsíc, mongolský lunární Nový rok. Slaví se na přelomu ledna a února. Přesné datum ohlásí lámové. Mongolové věří, že Cagán sar je den zrození všech Mongolů a od toho dne jsou všichni Mongolové starší o rok. V předvečer oslav se rodina sejde společně a loučí se s odcházejícím rokem. Setkání s novým rokem probíhá brzo ráno v první den nového roku. Lidé se obléknou do slavnostních oděvů,

blahopřejí si (od nejstarších k nejmladším).

Svátek Nádam – oslavuje se v den vítězství národní revoluce, 11. července 1921. Oslavy začínají 11. července a trvají tři dny. V oslavách jsou soutěže ve sportovních disciplínách: zápas, jízda na koni, střelba z luku, basketbal, házená, šachy, atd.

80% Mongolů jsou buddhisti nebo vyznávají lámaismus. Přesto je v celé zemi důležitou složkou šamanismus. Šamanismus a buddhismus se vzájemně prolínají. Víra ve zlé demony a Modrou oblohu je běžná. Šamani léčí nemoci a zprostředkovávají styk živých s nadpřirozeným světem. Šamané si své znalosti předávají ústně z generace na generaci. Stejně jako v magii, i šamané mohou být bílí (ti co léčí) a černí (ti spolupracují s demony).

Etiketa: Nomádká etika má mnoho pravidel a ještě více zákazů. Vychází to z potřeby harmonie člověka a přírody. Do přírody se nezasahuje (pokud ano, tak málo), voda se nesmí znečistit (hlavně v jezerech a řekách), do země se nekope, atd. Mongolové velmi lpí na dalších věcech. Je zakázáno dotýkat se cizí hlavy či kohokoliv hladit. Vše se podává pravačkou a v otevřené dlani. A to stejné platí u přebírání věcí. Nabídnuté jídlo, pití či tabák musíme přijmout (alespoň v malé míře), prázdná miska je žádost o přídavek (otočená dnem vzhůru znamená dost). Oheň je pro Mongolsko živá věc, do které se nehází odpadky, vlasy, nehty. Mongolové mají ještě mnohem více zákazů a příkazů, které by měl každý návštěvník této země znát.

6. Kulturní bariéry

Dle Titěrové „odlišný etnický nebo národnostní původ s sebou přináší také odlišné zvyky, obyčeje, vzorce chování, tradice, normy a hodnoty. Setkání s majoritní populací, která se jinak chová, vyznává odlišné hodnoty a dodržuje jiná pravidla, způsobuje nově příchozím nemalé potíže, často i tzv. kulturní šok. Obecně platí, že z čím vzdálenější země cizinci přicházejí, tím odlišnější je jejich kultura a tím větší je tedy i kulturní šok“ (Titěrová, 2010).

6. 1. Jazyk

Již bylo několikrát zmíněno, že jazyk je součástí kultury. Každý národ, každá skupina má svůj specifický jazyk nebo určité specifické jazykové výrazy či přízvuky. Jazyk je zcela originálním výrazem originální kultury. Sami dobře víme, jak je těžké zvládnout cizí jazyk. Tuto zkušenost jsme získali ve školách, někdo v cizině, při studiu, v práci. Nic to nemění na faktu, že zvládnout jazyk je obtížné. Čeština je náročný jazyk s mnoha výrazy a významy,

složitou gramatikou. Pro cizince, kteří nepocházejí ze stejné jazykové větve jako čeština, je zvládnutí českého jazyka mnohem obtížnější.

Víme, že děti – cizinci mají malou, či vůbec žádnou znalost češtiny.⁷ Slovanské jazyky (slovenština, ruština, srbština, aj.) jsou češtině velmi blízké, takže se předpokládá, že pro dítě jazyk není tak velký multikulturní šok a dochází k rychlému začlenění a zvládnutí jazyka. Existují jazyky podobné hláskově či systémově (angličtina, němčina, francouzština). Tady se ale už vyskytují jazykové bariéry a problémy většího rázu. A uvážíme-li, že v České republice se nejvíce setkáváme s vietnamštinou a mongolštinou, jazyk je obtížná bariéra. Při práci s dětmi – cizinci je důležité poznat lingvistiku dítěte. Rovněž je dobré si uvědomit, že čím dříve dítě začne se vstřebáváním druhého jazyka, tím snadnější to pro něj bude. Existují určité fáze osvojování jazyka, které se skládají z období ticha, pasivní znalosti jazyka a mezi - jazyka (Doleží, 2014). Kristýna Titěrová píše, že „odlišný mateřský jazyk a čeština jako cizí jazyk způsobují mnohé problémy jak v běžné každodenní komunikaci, tak v osvojování učiva“ (Titěrová, 2010). Komunikace v cizím jazyce může zatěžovat, mluvčí může cítit ostych, strach, stud a frustraci.

6. 2. Náboženství

Náboženství je rovněž součástí kultury a proto se stává bariérou při příchodu do kultury jiné. Neexistuje jednotná definice náboženství. Jednoduše lze říci, že náboženství vzniklo z potřeby lidí a je stejně staré jako sama civilizace. Žádná rozšířená světová náboženství nejsou ve své podstatě nepřátelská, všechna jsou založena na principu lásky, úcty k životu a pokory. A to ať už se jedná o islám, křesťanství, judaismus, buddhismus, hinduismus a další menší, méně rozšířená náboženství. Stejně jako je bariérou jazyk, je stejnou bariérou náboženství. Některá náboženství jsou více, některá méně náročná na čas, na dodržování tradic s nimi spojenými. A každé náboženství má své rituály, které věřící dodržují. A s tím souvisí bariéra, protože rituály se rozcházejí a jiné kultury jim nebývají nakloněny. Česká republika je zemí, kde je vysoký počet ateistů. Přesto se i u nás najdou místa, kde víra hraje důležitou roli a to víra v Boha, tedy křesťanství. Křesťanství je rozšířeno celosvětově, dělí do několika různých směrů, ale základ zůstává stejný. Základem je víra v jednoho Boha a uznání Svaté trojice (Otec, Syn a Duch svatý) Víra v křesťanství není dána místem narození, ale křtem, osobním přijetím víry a praktikováním. Křesťanství odvozuje svůj původ od osoby

7 Inkluzivní škola. cz. *Úvod do tématu*. [online] 2017. [cit. 7-12-2018]. Dostupné z: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/odkud-cizinci-prichazeji>>.

(Ježíše z Nazareta).⁸

Křesťanství si je velmi podobné s judaismem, ostatně i z něho vzešlo. Společně s židovstvím má několik společných prvků, kterými jsou vyznání jednoho Boha (Stvořitele), přijímání zjevení v Bibli, očekávání posledního soudu, uznávání událostí v Izraeli (historicky) i své dějiny, které jsou součástí spásy. Judaismus je zaměřen na víru v moc slova, tradici učenosti a vědění, stejně tak na tradice a rituály, kterými jsou zvláštní náboženský kalendář, obřizka, stravovací omezení, výběr surovin a příprava jídel, atd. Judaismus je více než náboženství kultura s historií.⁹ Základ v judaismus má rovněž i islám, který stejně jako křesťanství a judaismus vyznává pouze jednoho Boha. Islám je založen na učení proroka Muhammada, je to druhé největší náboženství, ihned po křesťanství. Základní prameny islámu jsou korán, Muhammedovy slova a činy. Islám má pět povinností, do kterých spadají pravidla uctívání, právo šaría (Baar, 2012). Stejně jako křesťanství má příkázání. Z pěti povinností se vyvinula tradice pravidel, která se vztahují na praktický život ve společnosti. Islám má tradici modliteb 5x denně, dodržovaný půst, pouť do Mekky, kdy poutě jsou i v křesťanství.

Odlišně působí buddhismus. Ten je filozoficky – náboženským systémem, jeho základ vytvořil Buddha. Buddhismus nemá jednoho boha, všechna božstva jsou smrtelná, nevědomá a žijí ve vyšších dimenzích existence. Buddhovo učení bylo motivováno snahou vysvobození bytosti z koloběhu (nekonečného) zrození a smrti. Zastavení koloběhu se nazývá nirvána. Buddhické texty obsahují návody, jak dosáhnout štěstí v životě. Buddha formuloval osm způsobů chování (ušlechtilá osmidílná stezky) a buddhismus má pět pravidel, která jsou velmi podobná, až totožná s křesťanskými příkázáními. Posledním velkým světovým náboženstvím je hinduismus, který vznikl v Indii. Je to filozofický a náboženský koncept založený na duchovních praktikách, které jsou zároveň součástí životního stylu. Hinduismus je nábožensko – sociální systém. V tomto systému je důležitá nauka o reinkarnaci, kdy se lidská duše po smrti znovu narodí do jiného těla. Kam se duše narodí, určuje způsob života před smrtí- dobrá / špatná karma, kterou řídí vesmír. Původní náboženství uctívalo přírodní síly, později se prováděly obřady (bráhmany) pro přístup k božství. V hinduismu je typické uspořádání společnosti do kast (formace). Kasta vznikla podle práce, či barvy pleti, kterou člověk vykonával a vlastností člověka, později se do kasty člověk narodil a bylo to neměnné.

8 Světová náboženství. *Křesťanství* [online]. [cit. 25-2-2018]. Dostupné z: <<http://www.svetova-nabozenstvi.cz/krestanstvi/>>.

9 Židovská kuchyně. *Judaismus* [online]. [cit. 25-2-2018]. Dostupné z: <<http://absolventi.gymcheb.cz/2007/mihrubo/Judaismus.html>>.

Hinduismus, jak bylo již řečeno, má více božstev, mudrců a duchovních učitelů.

V krátkosti vymezení jednotlivých náboženství slouží pro to, aby bylo jasně viditelné, z jakého principu a jádra vznikla. Že náboženství není nenávistivé, zlé a negativní. Zmíněná náboženství jsou ve svém principu přátelská a dokáží se tolerovat. Hlavní bariéry spatřuji v nepochopení rituálů a tradic spjatých s náboženstvím, v neumožnění jejich praktik. Avšak některé rituály mohou působit děsivě a v naší kultuře mohou být nepatřičné. Praktikování pěti modliteb denně, rozjímání nad bytím člověka, odmítání masa, kastovní systém a postavení žen x mužů, to vše je určitým způsobem bariérou v zemi, kde takové chování není běžné a tolerované, protože máme nastavené vlastní kulturní a politické principy fungování společnosti.

6. 3. Zvyky a tradice

Každá jednotka tvořena lidmi má svoje zvyky a tradice, které jsou určitou reakcí na něco, co je v té dané společnosti, zemi, kraji běžné. Nebo naopak, co běžné není, nebo nebylo a zvyk vyústil jako lidská potřeba reakce a uchopení stávajícího problému. Často se stává, že u nově přichozích cizinců do ČR přikládáme jiné významy jejich způsobu chování, tím pádem dochází k nedorozumění. Odlišná kultura má rovněž i odlišná gesta. Zvyklostí v ČR je podat ruku na seznámení, a to jak stejnému, tak rovněž opačnému pohlaví. V muslimských zemích je to naprosto nepřijatelné. V ČR je rovněž běžné, že muži ošetřují ženy i muže, ženy ošetřují muže i ženy a opět, v muslimských zemích je to nepřijatelné. To uvádím jen jako první z mnoha příkladů zvyklostí. Rovněž jsou zvyky a tradice bariérami tehdy, slaví – li každý národ jinak a v jiný čas své tradiční svátky a výročí. Česká republika má jasně stanovený den, kdy končí starý rok a kdy začíná ten nový. Ovšem země, které se řídí jiným druhem kalendáře (např. lunárním), budou mít konec starého a začátek nového roku posunutý jinak. Oslavy konce starého a příchodu nového roku bývají spjaty s volnem jak ve škole, tak v práci a takové volno nemusí být v ČR povoleno. Nejde v tradicích pouze o svátky a dny volna. Odlišná může být i péče o tělo. Židé obřezávají své malé chlapce na základě tradice víry, v křesťanských zemích byla obřízka nepřipustná, nevyžadoval-li to zdravotní stav. Stejně tak africké kmeny stále provádí obřízku žen, kterou západní civilizace odsuzují. Přichází-li dítě do České republiky ze země, která je svými kulturními tradicemi a zvyklostmi podobná a blízká, pravděpodobně se lépe *aklimatizuje* než dítě, které pochází ze země kulturně vzdálené. Dle Titěrové „cizincům mohou připadat naše zvyklosti stejně nepochopitelné, nelogické a „hloupé“, jako nám ty jejich, a to z prostého důvodu – vyvíjely se v jiném

prostředí a odpovídaly na odlišné společenské faktory, ale i například na jiné přírodní podmínky a podnebí“ (Titěrová, 2010). Česká společnost by tedy měla pružně reagovat stejně na zvyklosti a tradice cizinců, jako cizinci na tradice a zvyklosti Čechů.

6. 4. Jídlo

Proč je jídlo bariérou? Stejně jako má každá kultura své tradice, má i svá jídla a zvyky s ním spojené. Nejde pouze o národnosti, jde i o náboženská vyznání. Lidé pocházející z Blízkého východu a ze zemí, kde je hlavní vírou islám, nejí vepřové maso, neboť je nečisté. Lidé pocházející z Indie nebudou jíst maso pocházející z krávy, neboť je to zvíře spojené s náboženstvím. Židé budou dbát na správnou přípravu jídla a mají v domácnosti dvě lednice, aby od sebe oddělili potraviny. Stejně jako muslimové, ani Židé nejí vepřové a maso z nečistých zvířat. Při stravování a uchovávání potravin se řídí Tórou a vždy se jedná o *košér* potraviny s postupy jejich získávání¹⁰. I další národy mají své zvyky při přípravě jídla. Nejde však jen o to, jak se jídlo připravuje a co je zakázáno. Důležitým aspektem je paradoxně i klima, které má vliv na pěstování potravin a chov zvířat.

Pochází-li cizinec ze země, kde je hlavní potravinou rýže, je jasné, že se bude snažit zachovat i v České republice stejné principy a zvyklosti stravování. Ale v České republice bude rýže nejspíše dražší a možná i jiná, než je cizinec zvyklý, neboť každá potravina chutná podle toho, kde vyrostla a dozraje. To samé platí i s ovocem, o kterém se ví, že v zemi původu a doby sklizně chutná jinak, než dovozové v českých obchodech. Je tedy pravděpodobné, že i jídlo je překážkou. Děti – cizinci nebudou chodit společně s jinými dětmi do školní jídelny právě kvůli rozdílnému stravování. Neplatí to u všech národů, které do České republiky přichází a jedná se rovněž o individuální přístup. Avšak lze to předpokládat. A není to bariéra pouze u dětí – cizinců, ale i jejich rodičů. V muslimských zemích je běžné, že ženy zůstávají doma a tudíž vaří obědy pro své děti. V České republice většina žen chodí do práce a děti chodí do školních jídelen. Bariéra může vznikat tím, že část dětí chodí do školní jídelny a část dětí chodí na oběd domů. Nebo může jako bariéra působit i to, jakou svačinu si děti nosí do školy, v kolik hodin si prosazují nárok na jídlo a mnoho dalšího. Už v dobré víře vyměněná svačina, která obsahuje např. salám z vepřového masa, může způsobit velký kulturní konflikt. Z vlastní zkušenosti čerpané mnoha pobyty v cizině vím, že ať se mi v hostitelské zemi líbilo sebevíce, vždy mi chyběly některé druhy českých potravin.

10 Judaismus. *Židovská kuchyně* [online]. [cit.28-3-2018]. Dostupné WWW: <<http://www.region-vysocina.cz/temata/temata/pamatky-zidovskeho-osidleni/judaismus/zidovska-kuchyne>>.

6. 5. Politická situace

Další bariérou, která není tak často vnímána majoritní společností, je bariéra vznikající politickou situací. Cizinci přicházející do České republiky často pochází ze zemí, kde principy demokracie jsou v počátcích. Mohou tak cítit strach z neznámého a ne příliš zažitého politického systému. Nynější Česká republika je vyhledávané místo kvůli práci a bezpečnosti, kvůli možnosti studovat a žít relativně klidný život. Ovšem cizinci, kteří se stali občany, jakož marginalizovaná skupina, jsou často z politického života vylučováni. CEROP (Cesta k rovným příležitostem) uvádí, že absence osob nebo skupin v demokratických procesech a neúčast na politických procesech může vést k vyloučení z veřejného života. Takové vyloučení může vést k narušení občanských, politických a dokonce lidských práv. Příslušníky marginalizovaných skupin nevidáme často v politické společnosti, ani jako voliče. Často se ani neúčastní veřejného života, nejsou členy sdružení (kulturních, sportovních) a ani je nezakládají.

Politická situace může být bariérou i tehdy, dojde-li k jednání o změně některých zákonů, které se vztahují na cizince a jejich pobyt na území. Jedním z možných příkladů je čekání na udělení azylu, kdy v době čekání cizinec nemůže, či jen velmi omezeně, pracovat a je tedy odkázán na pomoc státu (Gunterová, nedatováno) a neziskového sektoru. Mnozí z cizinců mají rovněž problémy s porozuměním zákonů, s jejich interpretací a orientací v tom, na co mají nárok, na co nárok nemají, o co mohou žádat, atd.

7. Výzkumné šetření

7.1. Výzkumný problém

Jaké jsou zkušenosti dětí – cizinců v souvislosti s jejich přijetím mainstreamovou společností v České republice?

Cíl výzkumu

Za cíl výzkumu považuji zjištění, jak děti – cizinci vnímají bariéry a zda se cítí být přijati okolím. Zda chtějí překonávat právě bariéry a adaptovat se na české prostředí, obzvláště na prostředí škol. U učitelů si kladu za cíl zjistit, zda jsou schopni a ochotni pomoci se začleněním žáků – cizinců a jak cizince vnímají, jaký z nich mají pocit.

Výzkumné otázky

1. Co děti – cizinci vnímají v české zemi jako bariéry?
2. Co děti – cizinci vnímají v české zemi jako přínos?
3. Co česká společnost vnímá jako bariéru při kontaktu s cizincem?
4. Co česká společnost vnímá jako přínos ze strany cizinců?

Dekompozice výzkumných otázek

1. Jak se cizinci cítí v České republice?
2. Cítí se cizinci být přijímáni mainstreamovou společností?
3. Chtějí být cizinci přijímáni mainstreamovou společností?
4. Setkali se cizinci s rasismem ze strany mainstreamové společnosti?
5. Bojí se česká společnost cizinců?
6. Chce česká společnost pomoci dětem – cizincům?
7. Ovlivňuje náboženství přijetí cizinců do mainstreamové společnosti?
8. Prezентují cizinci svoji kulturu mainstreamové společnosti?
9. Jaká by měla být společnost vůči cizincům?
10. Přijímá česká společnost cizince?

7. 2. Metodologie výzkumu

Již dopředu jsem si stanovila jako metodologii výzkumu kvantitativní šetření a zvolila jsem dotazníkovou metodu, která se dobře vyhodnocuje. Pakliže jsou dotazníky anonymní, není potřeba souhlasu a je to relativně rychlá metoda, která obsáhne vysoký počet respondentů. Vybrala jsem si dva kraje, Středočeský a Východočeský, konkrétně hlavní město Prahu a Pardubice. Do obou měst se stahují cizinci kvůli dostupnosti práce, škol a bydlení. Moje představa o počtu respondentů čítala na 100 žáků - cizinců a 50 učitelů. Představa se mi bohužel nepodařila naplnit. Mnohé oslovené školy odmítly spolupráci, z některých oslovených a domluvených škol se mi nenavrátil žádný počet dotazníků. Spolupracovaly se mnou 4 základní školy, z toho 3 pražské školy a jedna škola v Pardubicích. Školy často odmítaly spolupráci z důvodu přetížení, neboť některé z nich jsou partnerskými školami univerzit, především pedagogických fakult, a nemají proto kapacitu na další výzkumná šetření mimo studenty partnerských univerzit. Oslovila jsem více než 20 škol, které jsem hledala buď na Českém statistickém úřadě podle údajů o výskytu cizinců v Praze nebo v Pardubicích dle doporučení.

7. 3. Výzkumná metoda

Metodou šetření byl zvolen anonymní dotazník, který byl vyhotoven pro dva výzkumné soubory. Prvním výzkumným souborem byli žáci - cizinci na základních školách. Pro ně byl vyhotoven dotazník s 23 otázkami, v kterých žáci volili odpovědi. Pouze u otázek č. 2 a č. 4. odpověď dopisovali. Otázky se týkaly věku žáka a jeho původu. U otázek, kde byla možnost zvolit odpověď „ostatní,“ mohli žáci dopsat svoji odpověď. Žáci - cizinci nemuseli odpovídat na všechny otázky, pokud se jich netýkali. Otázky byly zaměřeny na žáky – cizince, kteří se nenarodili v ČR a pro žáky, kteří se v ČR narodili, byly zavádějící.

Druhým výzkumným souborem byli učitelé na základních školách. Pro ně byl vyhotoven dotazník s 20 otázkami, u kterých rovněž volili odpovědi. U možnosti „ostatní“ mohli učitelé dopsat vlastní odpověď. U dotazníkových šetření měli respondenti možnost volit více odpovědí u jednotlivých otázek a tam, kde jim to přišlo vhodné či potřebné. Oba dotazníky jsou k vidění v přílohách práce.

7. 4. Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl tvořen dvěma typy respondentů. První typ respondentů tvořili žáci

– cizinci na základních školách a druhý typ respondentů tvořili učitelé na základních školách. Výzkumný soubor žáků – cizinců tvoří 86 respondentů, výzkumný soubor učitelů tvoří 33 respondentů, kteří se rozhodli výzkumu účastnit. Učitelé zastupují mainstreamovou společnost. Výzkumné soubory jsou nižší, než bylo v zadání práce, neboť se učitelé často nechtěli účastnit výzkumu a nebylo možné dosáhnout vytyčeného počtu z důvodu častého odmítání ze strany škol.

Výzkumné soubory jsou specifikované. První je specifikovaný původem (mimo ČR), nebo jiným mateřským jazykem, druhý soubor je specifikovaný vzděláním či profesí. Kritériem při výběru druhého typu bylo, aby jedinci aktivně učili na základních školách, do kterých dochází žáci – cizinci (první ty). U učitelů, ani žáků nebylo zapotřebí kategorizovat na muž / žena. Věkový limit u žáků byl stanoven, neboť se jednalo o žáky, kteří navštěvují základní školu. O co byli však učitelé, kteří rozdávali dotazníky požádání, aby dotazníky rozdaly dětem starším, spíše od čtvrtých tříd. Došla jsem k tomuto závěru po prvním sběru dotazníků, kdy jsem dostala zpětnou reflexi od učitelů, kteří pomáhali dětem s vyplněním dotazníků. Mladší děti často nechápaly otázky, či jejich význam.

7. 5. Průběh šetření

Dotazníkové šetření probíhalo v měsíci prosinci. V první fázi jsem oslovila školy, ve druhé jsem rozdala dotazníky do škol, které mi povolily provádět výzkum. Dotazníky byly rozdány dětem – cizincům učiteli v rámci vyučovací hodiny a učitelé si dotazníky určené jim rozdistribuovali sami. Dotazníky jsem si vybírala zpět na konci měsíce, před začátkem vánočních prázdnin. Osobně jsem dotazníky jednotlivým dětem, ani jednotlivým učitelům nerozdávala a neprováděla s nimi šetření, abych nenarušovala jak chod školy, tak průběh výuky. Kontaktní osoby (ředitelé, třídní učitelé) byly informovány ve smyslu a průběhu šetření. Jak jsem již zmiňovala, stalo se, že se mi v několika případech nenavrátily žádné dotazníky.

Mimo samotný dotazník určený učitelům a žákům – cizincům na základních školách jsem se rovněž ptala ředitelů škol na tři otázky, které měly za účel zjistit, jak zařazují cizince do tříd, jak s nimi pracují. Odpovídali mi ředitelé oslovených škol, na kterých probíhalo, či mělo probíhat, dotazníkové šetření. Název škol zde nebudu zmiňovat po dohodě a na přání škol.

8. Interpretace dat

Žáci – cizinci i učitelé měli možnost volby více odpovědí v jednotlivých otázkách, či u některých otázek neodpovídali. Proto součet řádků nebude často roven 100%.

8. 1. Interpretace odpovědí ředitelů škol

Tabulka č. 1	Procentuální podíl cizinců na ZŠ v ČR
Základní školy (město)	% podíl žáků – cizinců
Praha 12	20
Praha 12	10
Praha 3	10
Praha 3	0,75
Pardubice	5

Tabulka č. 1 slouží pro představu toho, kolik % cizinců je na spolupracujících školách.

Otázka č. 1. Jak zařazujete žáky – cizince do tříd?

- 3 x zařazování o ročník níže
- 3 x dle věku
- dle individuálního zvážení, opakování ročníku, podle počtu žáků ve třídě, dle znalosti češtiny, úprava předmětů dle individuálního zvážení, zařazení do tříd podle splněného stupně vzdělání

Otázka č. 2. Máte speciální přípravné třídy, nebo kurzy češtiny pro žáky - cizince, kteří k vám přicházejí?

- 4 x nemají přípravné třídy
- 1 x poskytují kurzy češtiny

Otázka č. 3. Jak pracujete s žáky – cizinci?

- 4 x Plán pedagogické podpory
- 4 x využití neziskového sektoru
- 2 x Individuální vzdělávací plán
- využití dobrovolníků, tlumočnicků, koordinátora výuky žáků – cizinců, doučování učiteli

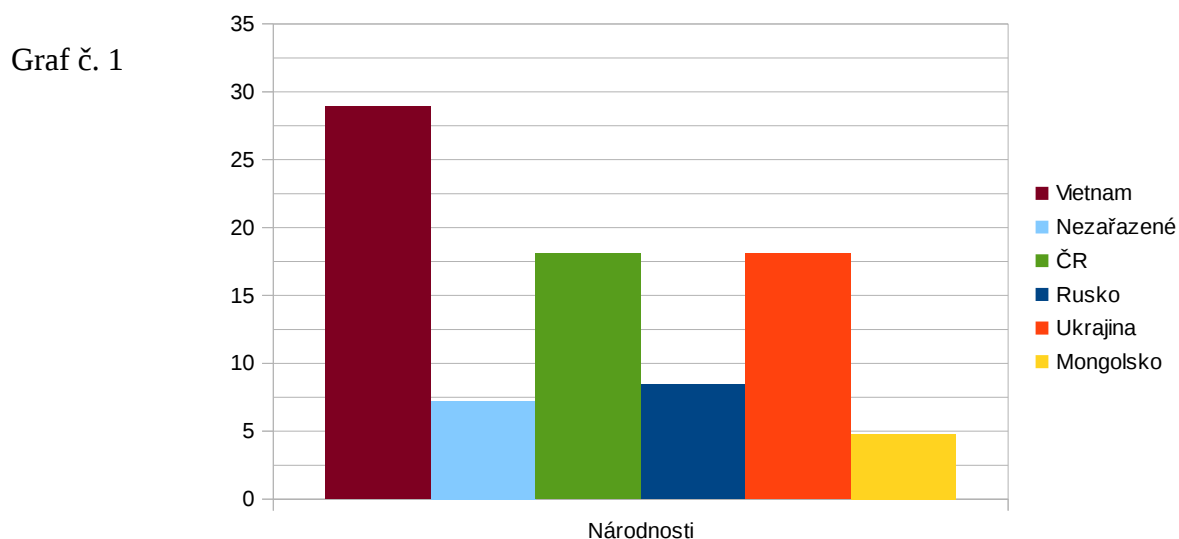
Tři školy ze čtyř umisťují žáky – cizince do ročníků níže. Je to z toho důvodu, aby se děti – cizinci lépe adaptovali na školní prostředí, měli více času zvládnout jazyk. Ovšem musí s tím souhlasit rodiče dítěte. O jeden ročník níže je to z toho důvodu, aby děti – cizinci zůstávaly ve věkově stejném, či přibližném kolektivu. Jen jedna škola odpověděla, že upravuje přístup v jednotlivých předmětech potřebám žáků – cizinců. Tři školy ze čtyř zařazují rovněž žáky dle věku, ale musí pro to být kapacita ve třídě, s přihlédnutím na znalost jazyka, individualitu žáka a na stupeň dokončeného vzdělání.

Přípravnou třídu nemá žádná škola a z hlediska plné a celoplošné inkluze ji ani mít nemůže. I přesto, že v zákoně ta možnost je. Kurzy češtiny pořádá pouze jedna škola, neboť jsou pro školy náročné jak časově, tak finančně a personálně. Vysoké procento škol se jim tak vyhýbá a raději spolupracuje s neziskovým sektorem (META, o.p.s., MOST PRO, o.p.s.), který se zabývá jazykovou přípravou a jazykovými kurzy.

Všechny školy sestavují žákům plán podpory, všechny školy spolupracují s neziskovým sektorem, dvě školy sestavují společně se žáky speciální vzdělávací plán. Jedna škola využívá pomoci tlumočnicků a dobrovolníků a jedna má koordinátora výuky žáků - cizinců. Přizvání tlumočnicků, dobrovolníků a koordinátora výuky považují za krok dobrým směrem, který pomáhá cizincům, ulevuje učitelům a přibližuje kolektivu.

8. 2. Interpretace odpovědí žáků – cizinců

Na začátku interpretace odpovědí žáků – cizinců je dobré si ukázat, v jakém složení (národnostně) žáci odpovídali. K tomu slouží graf č. 1, který vychází z tabulky č. 12 a otázky č. 3.

Z grafu č. 1 je patrné, že nejvíce dětí – cizinců pochází z Vietnamu, další z Ukrajiny, Ruska, Mongolska. V dnešní době se i již hodně dětí rodí v ČR, i když mají odlišný mateřský jazyk a vyrůstají v odlišné kultuře. Na stejné úrovni, co je Mongolsko, je rovněž zastoupeno Bulharsko, i když není znázorněno v grafu.

1. Jak dlouho žáci – cizinci žijí v ČR?

Tab. č. 2	Délka pobytu v ČR				
Jak dlouho jsi v ČR	Narozen	Méně než rok	2-3 roky	4-5 let	5 a více
Počet	27	10	28	9	12
%	31,4	11,6	32,6	10,5	13,9

Tabulka č. 2 vychází z otázky č. 3. Z celkových 86 respondentů, 31 % se v ČR narodilo. Přes 11 % respondentů žije v ČR méně než jeden rok, přes 32 % žije v ČR dva, maximálně tři roky. Těch, kteří jsou v ČR více než čtyři roky, ale méně než pět, je 10,5 %. Děti – cizinců, kteří žijí v ČR více než pět let je 14 %. Je stále více dětí – cizinců, kteří jsou v ČR kratší dobu (do pěti let), než těch, kteří jsou v ČR dlouhodobě.

2. Jak dlouho navštěvují cizinci českou školu s porovnáním toho, kolik jim je let?

Tabulka č. 3	Věk dětí v porovnání s nástupem do školy			
Věk dítěte	Jak dlouho navštěvuješ ZŠ v České republice			
	školka	1. třída	1. stupeň	2. stupeň
7 let	3	2	0	0
8 let	1	2	2	0
9 let	1	5	2	0
10 let	7	1	4	4
11 let	8	0	5	0
12 let	1	2	6	2
13 let	3	0	3	2
14 let	6	1	2	2
15 let	1	0	2	2
16 let	0	0	0	1
17 let	0	0	1	2

V tabulce č. 3, která vychází z otázek č. 2 a č. 3, je vidět, kolik dotázaných a v kterém stupni nastoupili do systému českého školství a předškolní přípravy. Žáci jsou ve věku sedm až sedmáct let. 15 žáků – cizinců z 86 nastoupilo do české základní školy až v průběhu 2. stupně. Z toho čtyři desetiletí (tuto možnost vylučuji a docházím k závěru, že buď byla

špatně pochopena otázka, nebo se žáci – cizinci spletli v odpovědi z toho důvodu, že dítě, kterému je deset let, by mělo být ve 4. - 5. třídě). Dva dvanáctiletí žáci uvedli, že rovněž nastoupili až na druhý stupeň. V době výzkumu byli tedy velmi krátce v české škole a v českém kolektivu vrstevníků. Od třinácti let do sedmnácti vždy dva respondenti (výjimku tvoří věk šestnácti let, kdy pouze jeden respondent uvedl nástup do české ZŠ na druhém stupni) vstoupili do české základní školy až na druhém stupni. To znamená, že v době výzkumu¹¹ mohli být nanejvýše 4,5 roku v české škole. 14 žáků od dvanácti do sedmnácti let uvedlo, že českou ZŠ navštěvují od 1. stupně, to znamená, že maximálně jsou na škole 8,5 roku. 13 žáků ve věku sedm až jedenáct let uvedlo, že nastoupili na českou ZŠ v průběhu 1. stupně. To znamená, že mohou navštěvovat školu v rozmezí 0,5 až 3,5 roku. 13 žáků ve věku sedm až čtrnáct let navštěvuje českou ZŠ od 1. třídy. U těchto dětí lze počítat s rychlou integrací ve všech ohledech.

Nejpočetnější skupinu tvoří žáci, kteří navštěvovali již mateřskou školu, těch je celých 31 a je vysoce pravděpodobné, že nebudou mít s integrací a jazykem žádný problém. Ti žáci, kteří nastoupili až v průběhu 2. stupně ZŠ nebo na konci 1. stupně ZŠ, budou mít pravděpodobně větší potíže se zvládnutím jazyka a integrací než malé děti na začátku školních let.

3. Cítí se a chtějí cizinci být přijímáni mainstreamovou společností?

Tabulka č. 4		Volba kamarádů				
Otázky	Děti	Odpovědi				
		a	b	c	d	e
6) S kým se ve třídě kamarádíš?	Počet	27	11	54	3	2
	%	31,4	12,8	62,8	3,5	2,3
7) Proč se s tebou spolužáci nechtějí kamarádit?	Počet	5	16	2	4	41
	%	5,8	18,6	2,3	4,7	47,7

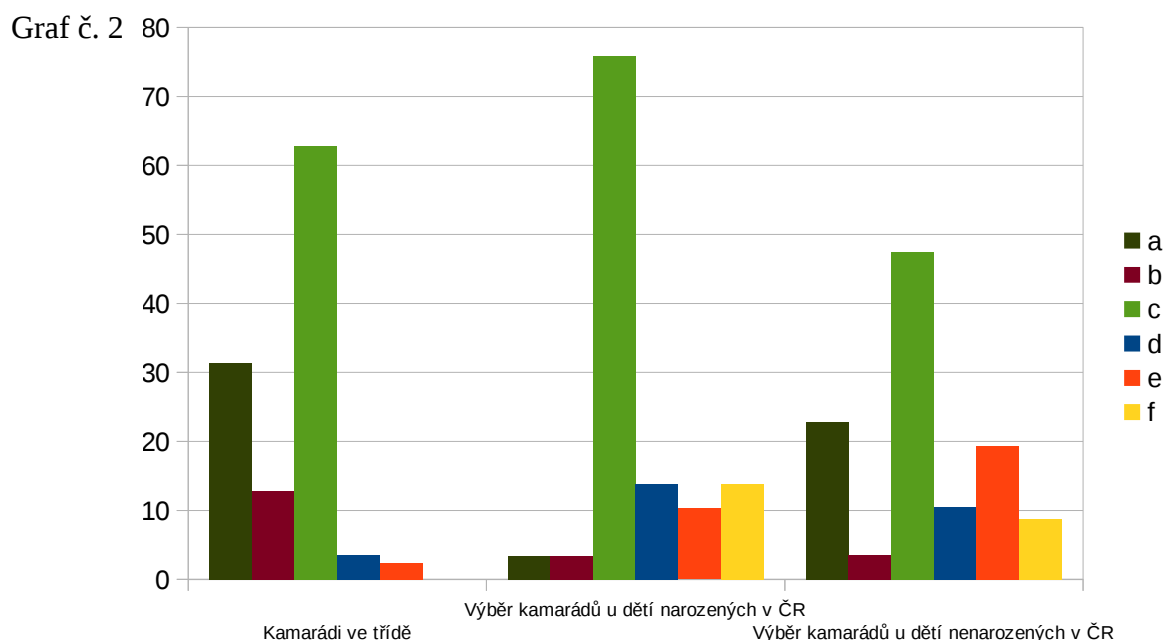
Při porovnávání toho, zda děti dělají rozdíly mezi českými kamarády a kamarády z jiných zemí, jsem využila otázku č. 5 a č. 17. Otázky jsou zaznamenány v tabulkách č. 4, č. 9 a č. 10., a znázorněny v grafu č. 2. Otázka č. 18 je rozdělena na dvě skupiny: žáci narozeni v ČR¹² a nenarozeni v ČR.

Drtivá většina všech žáků – cizinců odpověděla, že ve třídě kamarádi se všemi. Tedy

¹¹ Výzkum byl prováděn v prosinci, 2017.

¹² I když se žáci rodí v ČR, bývají odvezeni na několik let do země původu rodičů.

rozdíly nedělají. Odpovědělo tak necelých 63 %. Pouze 2 % žáků uvedla, že nemají ve třídě kamarády, protože se s nimi nechtějí spolužáci kamarádit. To může mít mnohá vysvětlení (povahové rysy, stranění se kolektivu) a nemusí se to týkat zrovna toho, že jsou to děti – cizinci. Druhou nejčastější odpovědí žáků bylo, že mají ve třídě české kamarády. Tuto odpověď volilo 31 %. V některých školách se *daří* zařazovat cizince tak, aby byli ve třídě sami. Školy volí tuto metodu z domněnky, že se tak cizinci rychleji začlení a naučí se jazyk, protože si často školy stěžují na to, že pokud je více cizinců v jedné třídě, tvoří vlastní separované *kroužky*. Přesto už by zde šlo vyvozovat, že děti nedělají rozdíly v národnostech a je jim jedno, s kým se zrovna kamarádí. To napomáhá v začlenění se do mainstreamové společnosti.

Žáci narozeni v ČR nejvíce uváděli, si kamarády nevybírají dle nějaký měřítek, že se kamarádí se všemi. To zvolilo 75,9%. Žáci nenarození v ČR volili nejčastěji tu samou odpověď, a to v 47 %. U žáků – cizinců byla druhá nejčastější odpověď ta, že si kamarády ze stejné země, jako jsou oni, protože si s nimi rozumí a nemusí tak používat češtinu. Tuto odpověď volilo téměř 23 %. O méně než 4 % zazněla jako třetí nejčastější odpověď ta, že si žáci – cizinci vybírají spíše české kamarády, aby právě podpořili znalost českého jazyka. Na těchto odpovědích lze spatřovat to, že děti české a děti – cizinci se sobě příliš nestrání a pokud ano, je to spíše závislé na jazykové bariéře, které do velké míry stěžuje život. Z těchto dat lze

řici, že se děti snaží být přijímáni mainstreamovou společností.

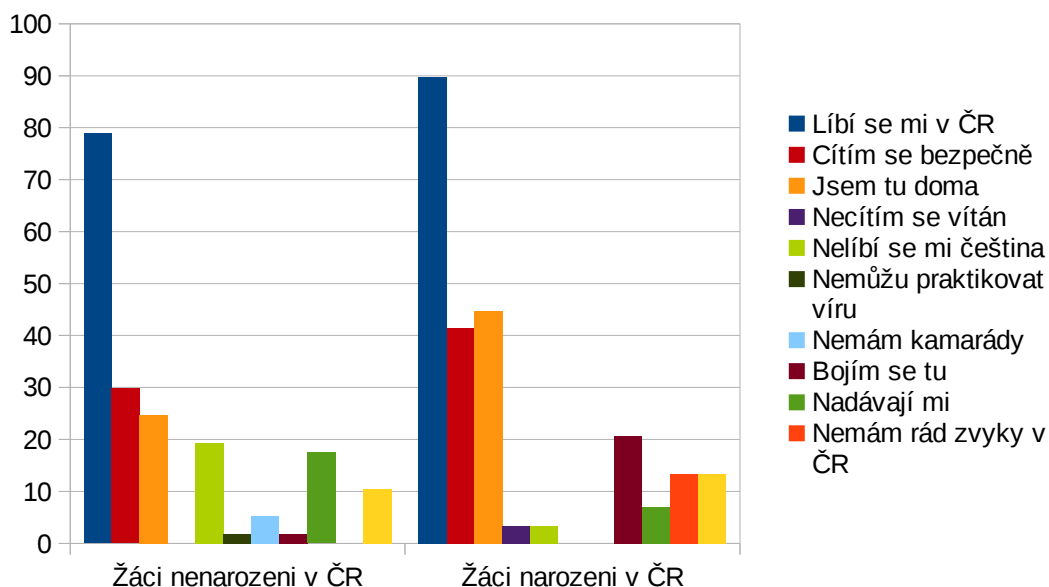
I když je nutné porovnat, zda mají i rodiče zájem o to, aby se jejich děti přátelily s českými kamarády.

Podpora kamarádství rodiči	Odpovědi žáků – cizinců	%
Rodiče jsou rádi	59	68,60
Rodiče kamarády neřeší	23	26,74
Rodiče nesouhlasí	4	4,65
Ostatní	1	1,16

V tabulce č. 5, otázce č. 14, je zaznamenáno 87 odpovědí, i když respondentů je pouze 86. Jako 100 % jsem vycházela z čísla 86 (počet respondentů), proto součet % netvoří 100 %. Je čitelné, že ze všech dotázaných žáků 68,6 % uvedlo, že jejich rodiče jsou rádi, mají-li děti české kamarády. Téměř 27 % uvedlo, že neřeší, jaké má dítě kamarády. Pouze u necelých 5 % se rodičům nelíbí přátelství dětí s českými kamarády. Lze tedy předpokládat, že rodiče spíše podporují přátelství s mainstreamovou společností a dětem nebrání.

Rovněž je důležité se podívat, jak se cizinci cítí v ČR. K tomu využijí otázku č. 8, která je zaznamenána v tabulce č. 9 a č. 10 a graficky znázorněna na grafu č. 3.

Graf č. 3.

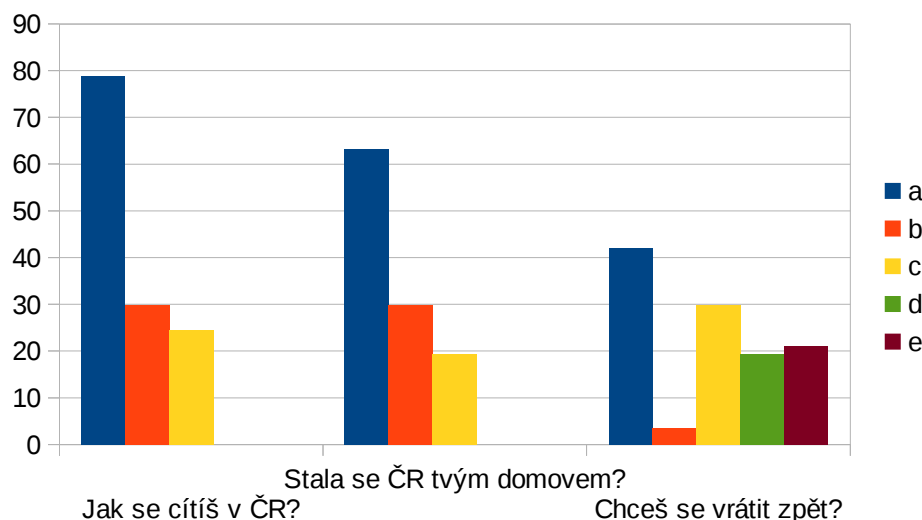

80 % všech dotázaných zvolilo odpověď, že se jim v ČR líbí. Česká republika je rovněž respondenty považována za domov a cítí se tu bezpečně, cítí se tu být vítáni. Ve 13,95 % se ale respondenti setkali s nadávkami. Někteří žáci, kteří se v ČR narodili, uvedli, že se v ČR bojí. Žáci nenarození v ČR uvedli, že jim vadí čeština, která je pro ně těžká. I přes některá negativa nejvíce převládá, že se respondenti v ČR cítí dobře a doma, a tedy i přijímáni. Cizinci se snaží být přijímáni mainstreamovou společností a cítí se být / jsou přijímáni.

4. Jak se dítě cítí v ČR?

Na grafu č. 4, který vychází z tabulky č. 9 a č. 10, jsou znázorněny odpovědi dětí – cizinců, kteří se nenarodili v ČR na otázky č. 8, č. 18 a č. 21. Otázka č. 8 má více než 3 možnosti, ale vyhodnocuji tři nejčastější.

Graf č. 4

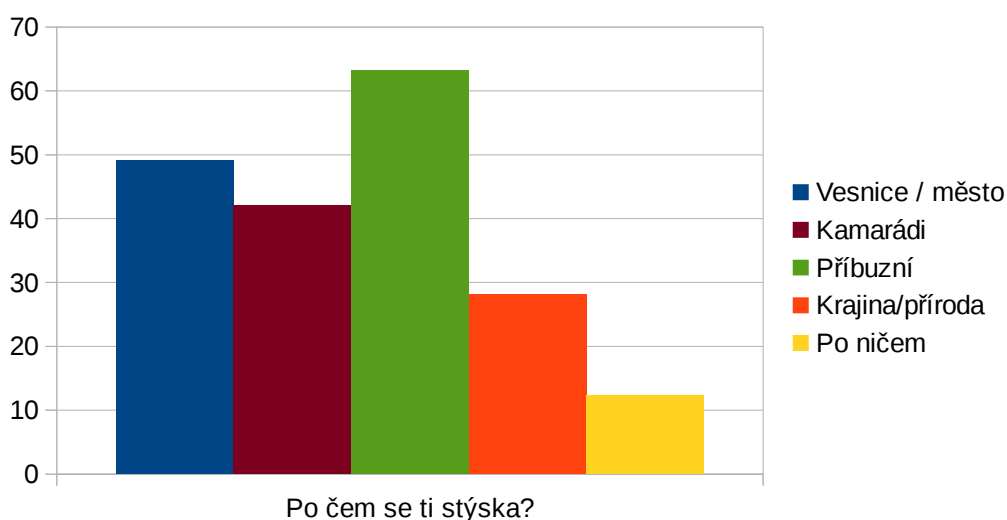
Nejčastěji respondenti uváděli, že se jim v ČR líbí (79 %), Česká republika se pro ně v 63 % stala domovem a 30 % se nechce vrátit zpět do své původní země. I přesto vysoké číslo na začátku, 42 % respondentů se chce vrátit zpět do své původní země. Jako důvod je uveden stesk. Budu-li vyhodnocovat otázku, jak se respondenti cítí v ČR, v 30 % se respondenti v České republice cítí bezpečně, v 25 % se cítí v ČR doma, 30 % respondentů uvedlo, že se jim v ČR líbí a do své země by se už vrátit nechtěli. To může být způsobeno i tím, že 20 % dětí tu má kamarády. Česká republika je vesměs vnímána pozitivně a cizinci jsou tu rádi, nadpoloviční číslo dokazuje, že jsou tu doma.

5. Po čem se cizincům stýská?

Graf č. 5, vycházejíc z tabulky č. 9 a č. 10, otázky č. 9, znázorňuje, po čem se dětem stýská z jejich původní země. Vyhodnocovala jsem pouze odpovědi žáků nenarozených v ČR

Nejvíce je to po příbuzných a to až v 63 %. Děti se do České republiky často stěhují jen s rodiči, nebo dokonce jen s jedním rodičem a často ani ne všichni sourozenci. Jako druhá nejčastější odpověď je stesk po vesnici / městě, kde děti žily. S místem bydliště bývají spojeny zážitky, pocity a po přestěhování se musí hledat nové *místo v životě*. Třetím nejčastěji uváděným důvodem stesku po domově je ztráta kamarádů. Kamarádi jsou důležitou součástí života a v případě ztráty si dítě hledá kamarády nové, ale v jiné zemi to může být obtížné a náročné z mnoha hledisek (jazyková bariéra, stud, jiné zvyky, počáteční ostych, atd.).

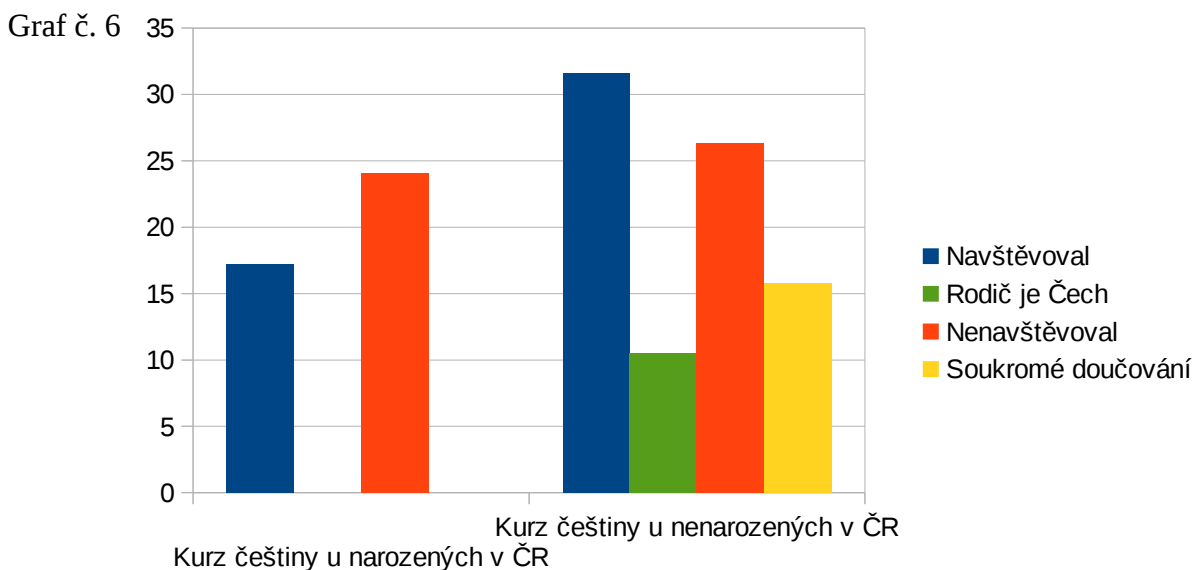
Graf č. 5

6. Jak to mají cizinci se znalostí češtiny?

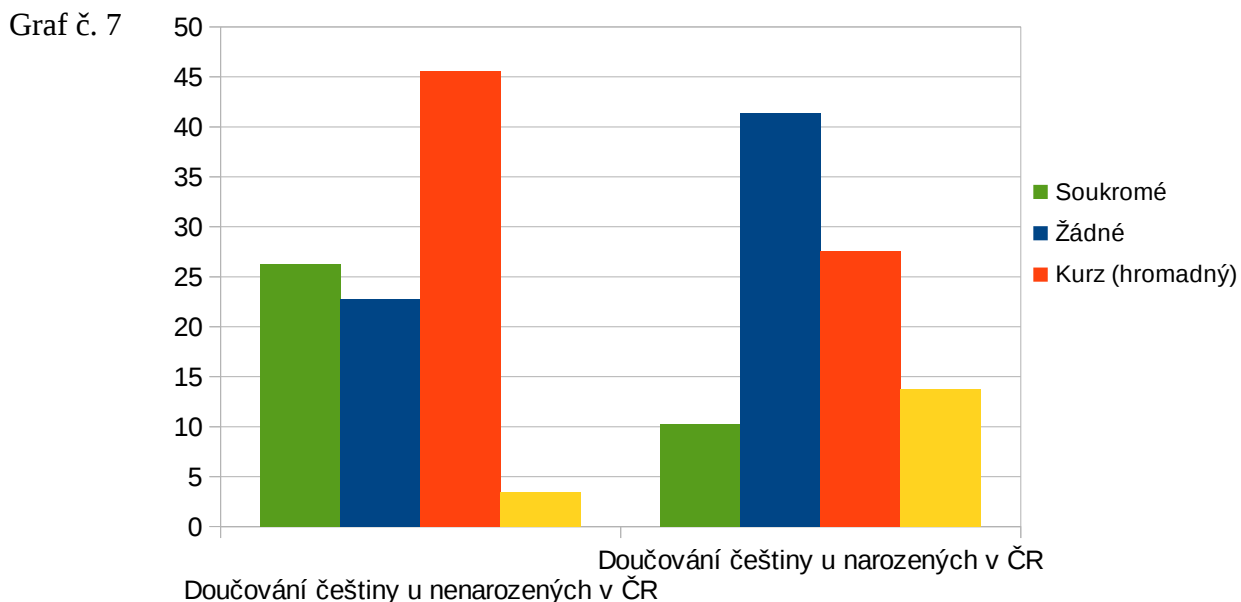
Graf č. 6 vychází z tabulky č. 9 a č. 10 a otázky č. 10, která se ptá, kolik dotázaných žáků – cizinců navštěvovalo kurz češtiny před začátkem školy, nebo alespoň měli doučování.

Žáci – cizinci narozeni v ČR navštěvovali kurz češtiny v 17 % a žáci, kteří se nenarodili v ČR, v téměř 32 %, v dalších 15,8 % žáci nenarozeni v ČR chodili alespoň na soukromé doučování před nástupem do školy. Ti, kteří kurz češtiny nikdy nenavštěvovali, jsou druhou nejpočetnější skupinou. Žáci, kteří se v České republice narodili, odpovědělo 24 % to, že nikdy nenavštěvovali kurz češtiny před začátkem povinné školní docházky. Tu samou odpověď volilo u žáků nenarozených v ČR 26 %. Je pozitivní, že téměř 65 % všech žáků – cizinců se učilo češtinu ještě před nástupem do školy. Přesto zbývá 35 % těch, kteří češtinu před nástupem do školy vůbec neovládali.

Není důležité pouze to, zda žáci – cizinci absolvovali jazykovou přípravu před nástupem do školy, ale je rovněž důležité, zda v jazyku pokračují i mimo školu.

Graf č. 7, vycházejí z otázky č. 11, která je zaznamenána v tabulce č. 9 a č. 10, znázorňuje, zda žáci – cizinci pokračují v rozvoji českého jazyka.

Téměř 46 % respondentů chodí na kurz češtiny společně s dalšími cizinci, 26 % využívá soukromé doučování. Děti narozené v ČR využívají kurz či soukromé doučování v 38 %. U dětí, které se narodily v ČR, je vyšší % toho, že buď doma mluví česky, nebo nevyužívají žádný kurz češtiny. 55 % narozených v ČR nevyužívá kurz či doučování z výše uvedených

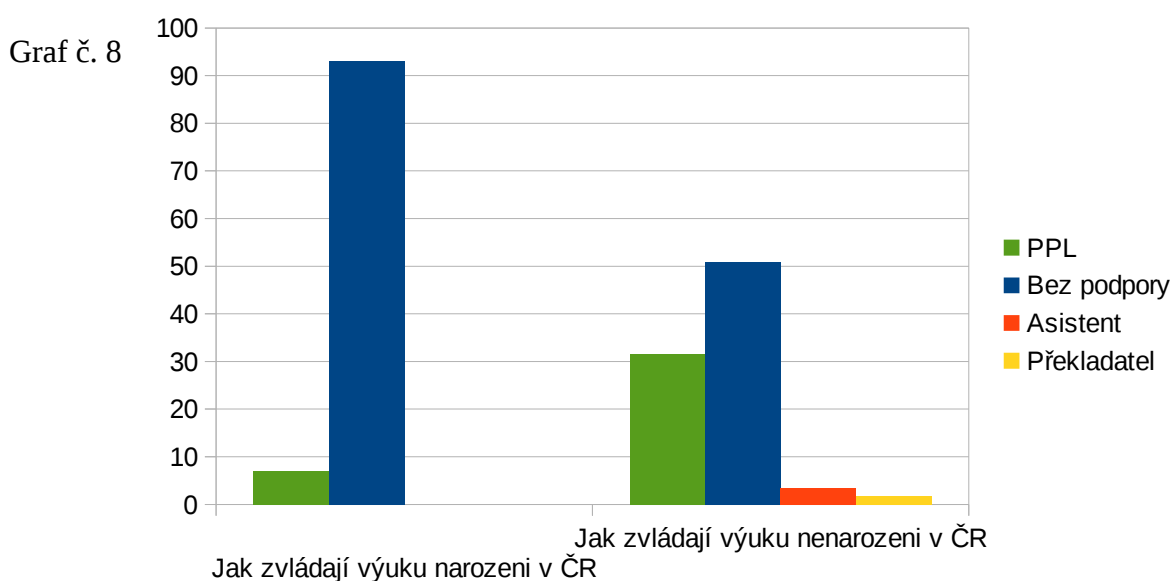
důvodů.

Z obou grafů lze vyčíst, že se cizinci snaží naučit český jazyk dostupnými způsoby, a to jak před zahájením, tak i v průběhu školní docházky. I děti, které se narodily v ČR, potřebují podporu a pomoc při zvládnání českého jazyka. Jsou to často děti s jiným mateřským jazykem, a s češtinou se tedy setkávají až při zahájení předškolní / školní přípravy.

7. Jak cizinci zvládají výuku?

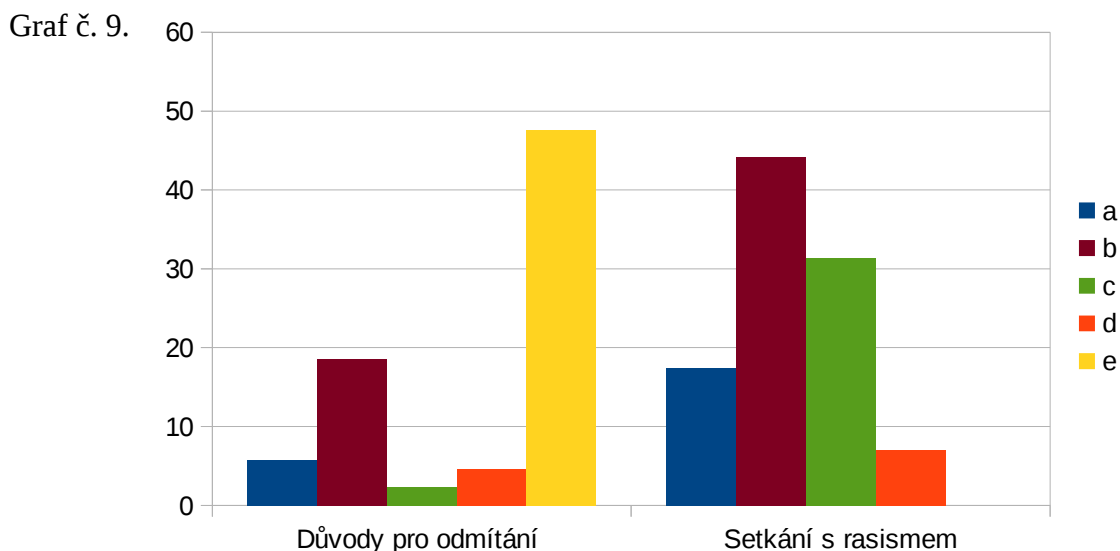
Dle výsledků je zjevné, že žáci s kulturním znevýhodněním, kteří se narodili v ČR, v 93 % zvládají běžnou školní výuku stejně jako zbytek třídy (meanstreamová většina). Pouze necelých 7 % využívá Pedagogický plán podpory sestavený učiteli. Téměř 51 % žáků, kteří se nenarodili v ČR, se učí stejně jako meanstreamová většina (bez asistentů, překladatelů a plánů pedagogické podpory). Plán pedagogické podpory má téměř 32 %. Více než polovina dotázaných žáků musí zvládat výuku stejně jako žáci ostatní.

Graf č. 8 čerpá data z tabulky č. 9 a č. 10, z otázky č. 12.

8. Setkali se cizinci s rasismem nebo výsměchem?

Tabulka č. 6 Setkání s výsměchem, nebo nadávkami za původ	Setkání s rasismem			
	Odpovědi			
	Ano, často	Ne, vůbec	Občas	Rodičům ano
Počet žáků	15	38	27	6
%	17,4	44,2	31,4	7,0

Graf č. 9 je složen ze dvou rozličných grafů a tabulek. Použila jsem tabulku č. 6 a č. 4., otázku č. 6 a č. 13. První graf je % vyjádření toho, kvůli čemu se s dětmi – cizinci nechtějí přátelit spolužáci. Druhý graf ukazuje, zda se žáci nebo jejich rodiče setkali někdy s formou rasismu (výsměch, nadávky).

Nejčastější odpověď na otázku, zda vědí, proč se s nimi spolužáci nekamarádí, byla volena „ostatní“. Pod ostatním může být skryto mnoho důvodů, od stranění se kolektivu, osobnost, nebo prostě jen lidské neporozumění si. Jako druhou nejčastěji volenou odpovědí byla neznalost jazyka. Pouze v necelých 6 % to bylo kvůli barvě pleti, a v ještě menším měřítku žáci uvedli jako důvod jídlo, které si nosí na svačinu a strach třídy z jejich původu. Strach z původu dětí byl pouze ve dvou případech. Pokud se tedy stává, že se cizinci necítí být přijímáni mainstreamovou společností, může být důvodem jazyková bariéra.

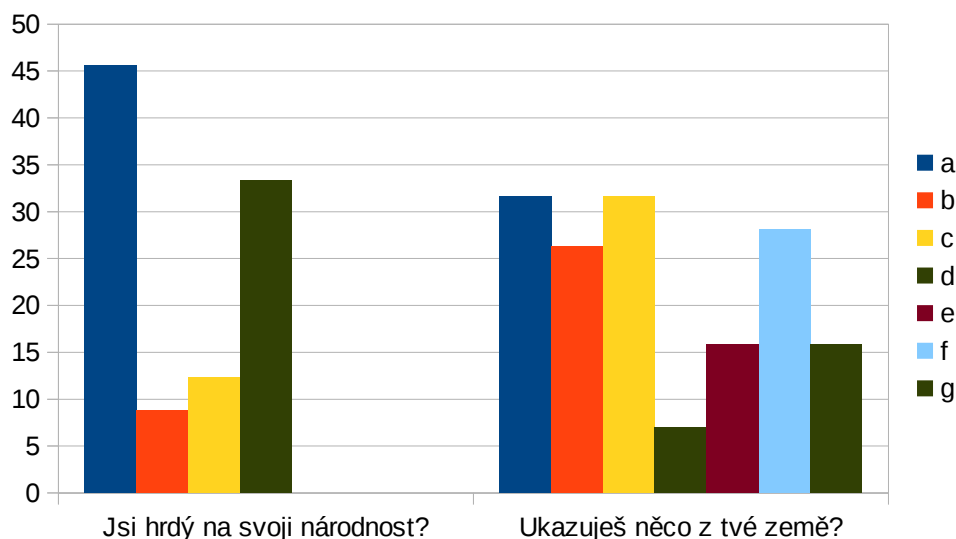
Druhý graf dokazuje, zda se někdy žáci nebo jejich rodiče setkali s nadávkami nebo výsměchem.

44 % žáků se s ničím takovým nikdy neseťkalo, 31 % žáků se setkává s výsměchem pouze občas a 17 % často. V 7 % se s tím neseťkali žáci, ale jejich rodiče. Z odpovědí žáků – cizinců vyplývá, že se až v polovině (v součtu i s rodiči) někdy setkali s rasismem v České republice.

9. Jak vnímají cizinci svůj původ / kořeny?

Graf č. 10 vychází z otázek č. 22 a č. 23, tabulky č. 10. Levá strana grafu znázorňuje to, zda jsou cizinci hrdi na svoji národnost (své kořeny). Pravá strana grafu znázorňuje to, zda cizinci prezentují něco ze své země (pouze žáci – cizinci).

Graf č. 10

Žáků, kteří jsou hrdí na své kořeny, je 46 %. Těch, kterým je to jedno a neřeší svůj původ, je 33 % a 24 % se buď bojí říkat, odkud jsou, nebo se za to stydí. Pokud se však rozhodnou, že svoji zemi budou prezentovat, necelých 32 % to udělá skrze tradiční svátky, to samé % skrze jazyk (učí kamarády svůj rodný jazyk), necelých 16 % bude porovnávat ČR se svojí zemí, 26 % bude dávat ochutnávat jídlo, 7 % bude mluvit o víře, která hraje důležitou roli v jejich životě. Těch, kteří nebudou o své zemi vůbec mluvit, je 28 % a těch, kteří to nemají komu vyprávět, je necelých 16%.

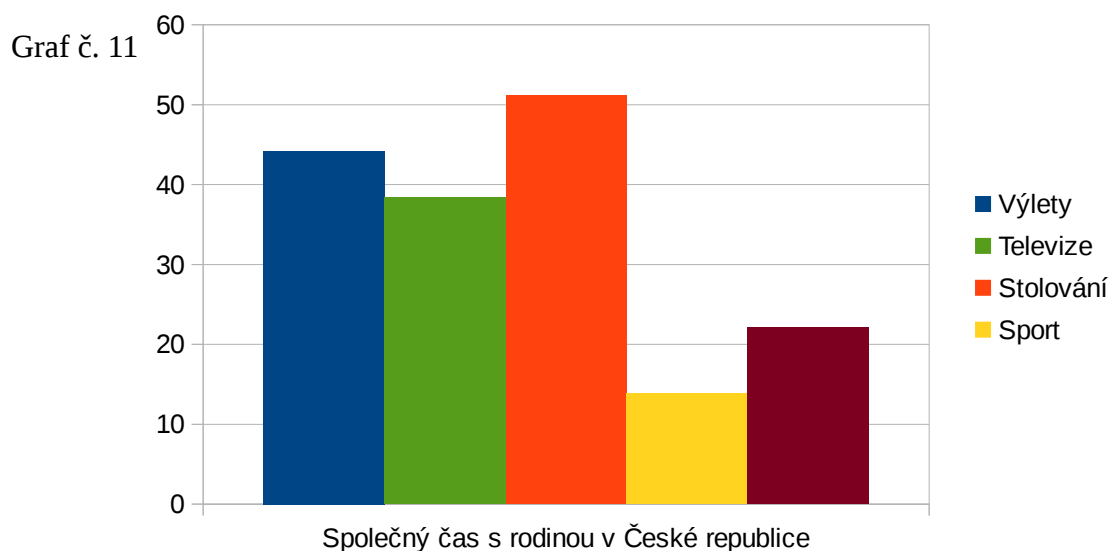
10. Jak cizinci přijímají Českou republiku?

Tabulka č. 7	Trávení volného času s rodinou v ČR					
	Výlety	TV	Stolování	Není čas	Sport	Ostatní
Děti	38	33	44	19	12	13
%	44,19	38,37	51,16	22,09	13,95	15,12

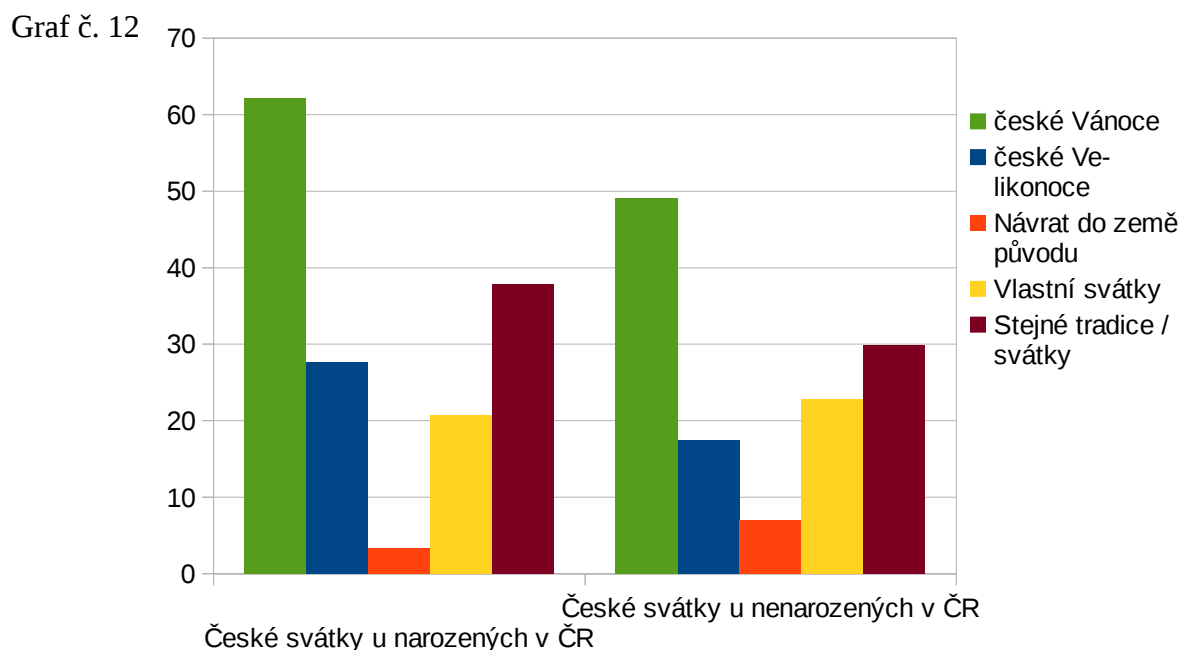
Graf č. 11 vychází z otázky č. 20, která je zaznamenána v tabulce č. 7. Ptáme se na to, jak cizinci tráví společný čas s rodinou v ČR.

Cizinci v České republice rádi cestují, poznávají ji, navštěvují zajímavá místa (ZOO, muzea, památky, atd.). Až 44 % všech dotázaných žáků – cizinců uvedlo, že s rodiči jezdí na výlety. Přes 50 % společně s rodinou stoluje a učí se. Přes 38 % respondentů se s rodinou kouká na televizi, v které sledují filmy a pořady v češtině. Téměř 14 % využívá možnost sportu v České republice (plavecké areály, kury, cyklostezky, atd.). Pokud se ještě zaměřím na

to, zda cizinci mluví doma česky (tabulka č. 8 a č. 9), musím zhodnotit odpovědi dětí narozených v ČR a nenarozených v ČR. Téměř 14 % žáků narozených v ČR odpovědělo, že doma se snaží mluvit česky všichni a stejný počet odpovědělo, že mluví alespoň někdy. To je tedy téměř 28 % těch, kteří alespoň občas mluví doma česky a snaží se o to. U cizinců narozených v ČR je to rovněž 14 % těch, kteří se snaží doma mluvit celou dobu česky a téměř 44 % těch, kteří se o to občas snaží.

Jedna otázka by ale pro plnohodnotnou odpověď v tomto případě nestačila, proto využiji graf č. 12, který vychází z tabulky č. 9 a č. 10, otázky č. 7.

Cizinci, kteří žijí v ČR krátce nebo dlouhodobě, slaví Vánoce stejným způsobem jako česká společnost. Pro cizince není těžké přizpůsobit se českým svátkům a tradicím, neboť mají podobné svátky a tradice ve své původní kultuře. A pokud jde o jejich tradice a svátky, slaví je podle svého. U cizinců narozených v ČR je větší % v přijímání české tradice, cizinci nenarození v ČR si vybírají, co a jak budou slavit. To je v pořádku, protože se kultury mají šanci prolínat a vzájemně obohacovat.

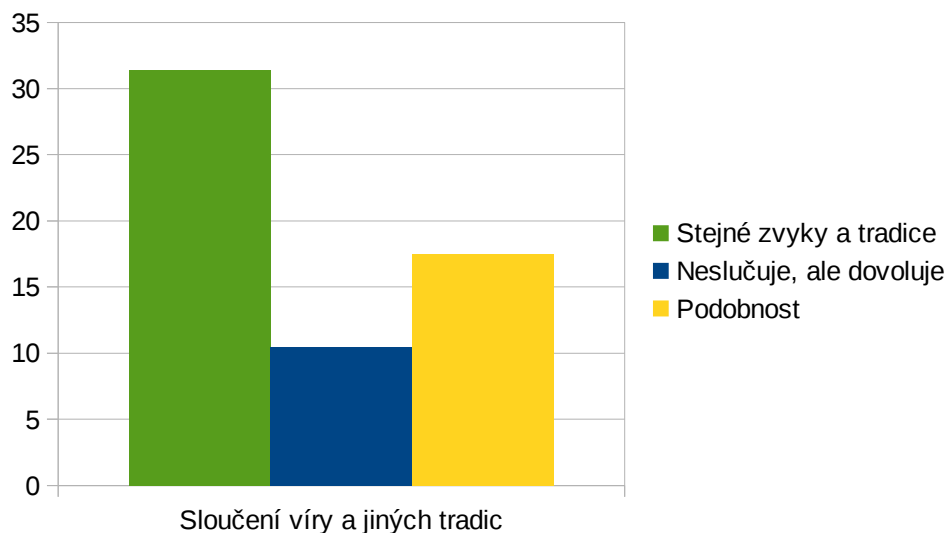
Z porovnání toho, jak cizinci tráví svůj čas s rodinou v ČR, z toho, zda mají vůli se učit a používat češtinu a z toho, jak přijímají české tradice, zvyky a svátky vyplývá, že cizinci nemají problém přijímat Českou republiku i s její kulturou, i když si budou stále držet vlastní kulturní identitu.

11. Ovlivňuje náboženství přijetí do mainstreamové společnosti?

Tabulka č. 8	Slučování víry s cizí kulturou			
	Stejně zvyky a tradice	Neslučuje, ale dovoluje	Zakazuje	Podobné tradice
Děti	27	9	0	15
%	31,39	10,46	0	17,44

Graf č. 13 vychází z otázky č. 16, která je zaznamenána v tabulce č. 8.

Graf č. 13

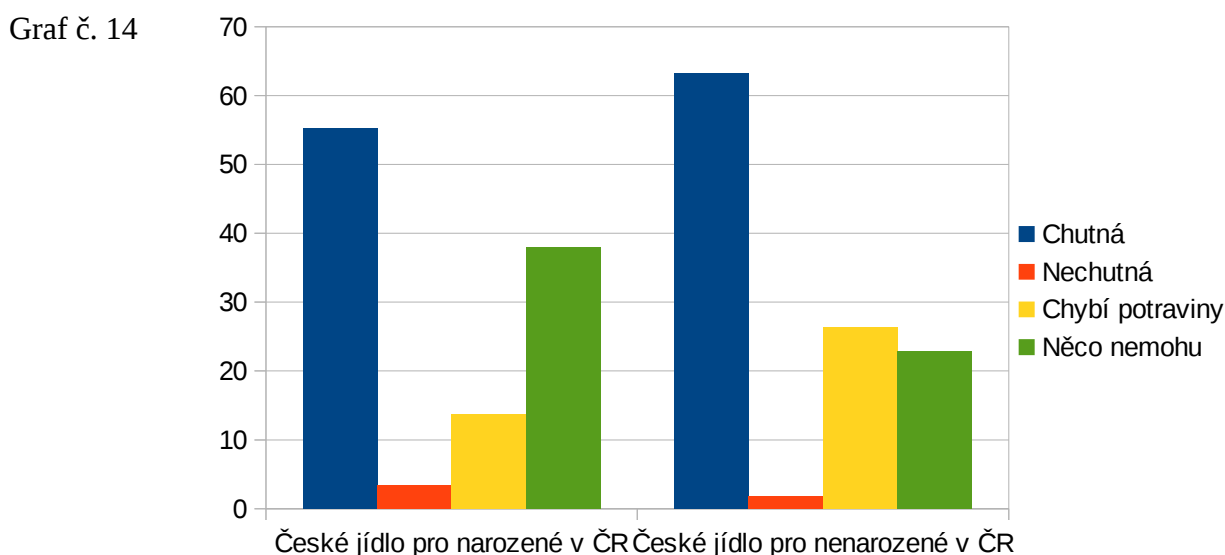
V otázce víry je věřících 51 respondentů (žáků – cizinců) a dalších 35 je nevěřících. Z počtu věřících, u kterých by se víra neslučovala s českými tradicemi a dokonce by je

zakazovala, je nulový výsledek. Z toho vyplývá, že i když je cizinec věřící, neovlivňuje jeho víra začlenění se do mainstreamové společnosti. I když se víra neslučuje s českými tradicemi, tak rozhodně může respondent slavit české svátky a praktikovat české tradice. Tuto odpověď zvolilo 10 % a dalších téměř 49 % volilo odpovědi, že buď jsou v jejich víře stejné zvyky a tradice, nebo jsou si velmi podobné.

12. Adaptují se cizinci na české jídlo?

Jídlo je důležitou součástí kultury, a proto jsem se na něj ptala respondentů. Vycházela jsem z grafu č. 14. Více než 50 % respondentů narozených i nenarozených v ČR shodně odpovídalo, že jim české jídlo chutná a jedí vše. To znamená bez výhrad. Minimální počet, pouze dvě odpovědi, odpověděl, že jim české jídlo nechutná. Dětem nenarozeným v ČR chybí některé druhy potravin z jejich původní země. To chybí i dětem narozeným v ČR, ale nikoliv v takové míře. Děti narozené v ČR uvedly v 38 %, že nemohou některé druhy potravin, které se v českém jídle vyskytují. To může být způsobeno potravinou alergií a nesnášenlivostí, nebo to může být spjato s vírou (vepřové, košer příprava, atd.). To uváděly i děti nenarozené v ČR, ale v nižším počtu, v 23 %. Z odpovědí vyplývá, že s českým jídlem nemají cizinci příliš velký problém a adaptují se na něj.

Graf č. 14 vychází z otázky č. 15. Odpovědi jsou zaznamenány v tabulkách č. 9 a č. 10.

8. 3. Interpretace odpovědí učitelů

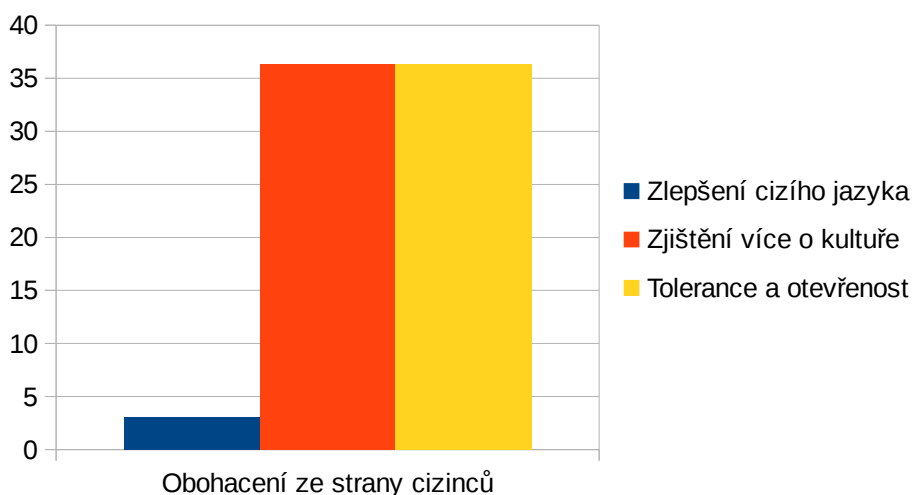
1. Jaké přínosy mohou cizinci nabídnout?

Odpovědi na to, jaké přínosy mohou cizinci nabídnout, jsou zaznamenány v grafu č. 15. Graf č. 15 vychází z tabulky č. 12, otázky č. 12.

25 odpovědí učitelů bylo v kladném smyslu, tedy žáci - cizinci je obohacují, pouze 9 odpovědí bylo takových, že je nebohacují žáci o nic. Z 25 odpovědí, 2x 12 % zaznělo ve prospěch obohacení o kulturu a otevřenost, a 3 % zazněly pro zlepšení komunikace v cizím jazyce.

Podle odpovědí učitelů, kteří zastupují mainstreamovou společnost, se díky cizincům stávají více otevření, tolerantní a také si zjišťují více o kultuře, z které žák pochází, než by si zjistili bez tohoto impulzu.

Graf č. 15

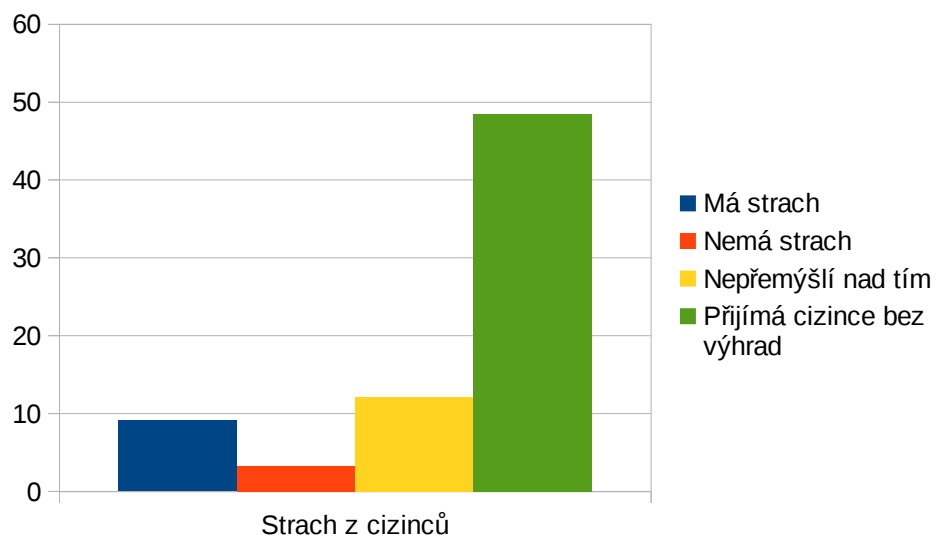

2. Bojí se česká společnost cizinců?

Graf č. 16. vychází z tabulky č. 12, z otázky č. 11, kde se ptám, zda se učitelé bojí cizinců.

Z grafu vyplývá, pro 48,5 % učitelů je důležitý člověk jako osobnost. Pouze 9 % odpovědělo, že má s cizinců strach a bojí se možných útoků. Zbytek respondentů (42,4 %) odpovědělo, že nemá strach, protože nás cizinci nechtějí ohrozit, nebo nad tím prostě nepřemýšlí. Z odpovědí vyplývá, že česká většinová společnost nemá z cizinců strach.

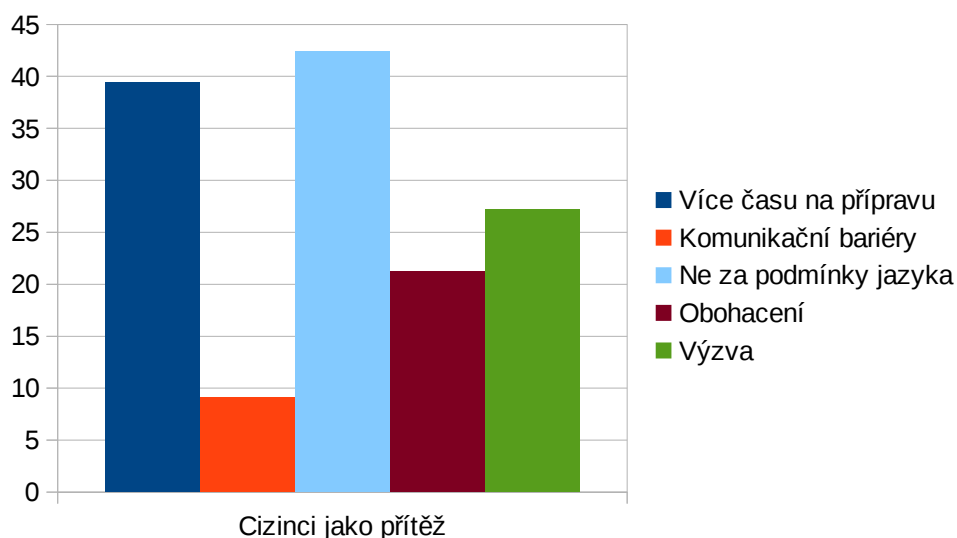
Graf č. 16

3. Jaký mají učitelé přístup k cizincům?

V interpretaci ukazatelů budu vycházet z tabulky č. 11, otázky č. 4 a tabulky č. 12, otázek č. 13 a č. 19 (graf č. 17 a č. 18). Ptala jsem se učitelů, zda doučují cizince. Téměř 78 % učitelů nedoučuje žáky – cizince nad rámec povinností. Pouze 21 % nad rámec povinností doučuje.

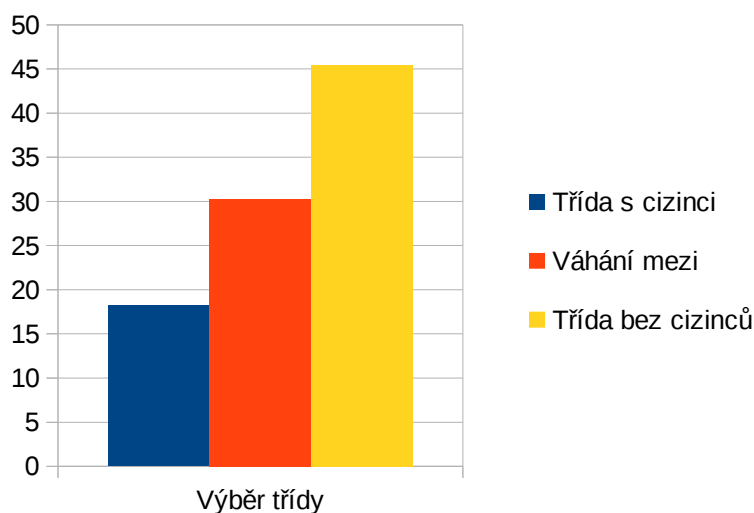
Graf č. 17

Pokud nás zajímá to, jaký mají učitelé přístup k žákům - cizincům, musíme se rovněž ptát na to, zda je pro ně práce s cizinci zátěží. Pro více než 42 % je výuka žáků – cizinců bez zátěže, umí-li cizinci jazyk alespoň na základní úrovni. Ovšem pro další 39 % je práce s cizinci zátěží, neboť tráví více času přípravou. Kladné je, že 27 % učitelů odpovědělo, že je výuka cizinců výzva a dalších 21 % to bere jako obohacení.

Rovněž jsem se zajímalo o to, zda by si učitelé zvolili dobrovolně třídu s cizinci, či bez cizinců.

Graf č. 18

Učitelé by si v 45 % vybrali třídu bez cizinců a v 18 % bez cizinců. Zbytek učitelů by váhalo. Z grafů a hodnot vyplývá, že učitelé nemají výhrady učit žáka – cizince tehdy, umí-li jazyk. Přesto nejsou příliš ochotni doučovat cizince a třídu by rovněž chtěli spíše bez cizinců než s cizinci. Z těchto odpovědí lze vyvodit, že učitelé nejsou příliš nakloněni tomu učit cizince.

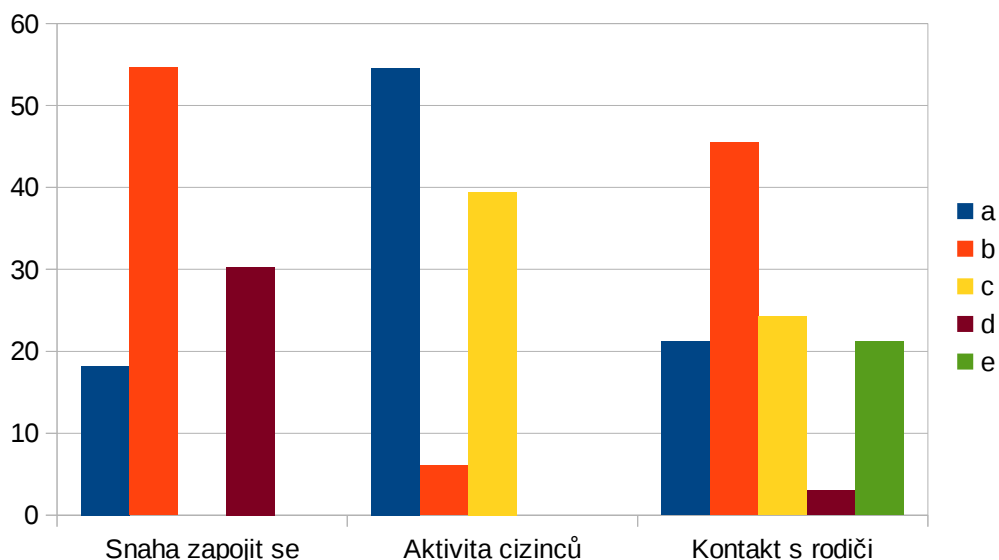
4. Spatřují učitelé snahu ze strany cizinců?

V interpretaci toho, zda učitelé zaznamenávají stále snahu ze strany cizinců učit se, jsem použila tabulku č. 12, otázky č. 17, č. 18 a č. 20, které jsou znázorněny v grafu č. 19.

V grafu jsou tři ukazatele a to snaha cizinců zapojit se ve třídě a učit se, aktivita cizinců ve výuce a kontakt s rodiči žáka – cizince.

V prvním ze třech grafů jasně převažuje odpověď, že se cizinci snaží zapojit, ale pouze někteří z určité národnosti (54,55 %). I tak je nutné brát každé dítě individuálně (30 %). A učitelé se rovněž domnívají, že se aktivita cizinců v posledních letech snižuje (54,55 %), nebo zůstává stejná (39,4 %). Třetí graf vypovídá o kontaktu učitelů s rodiči žáků – cizinců. Učitelé se shodují na tom, že rodiče o žáky projevují zájem, ale někteří mají společné komunikační bariéry (45,45 %), nebo se s rodiči nesetkávají, protože ti za sebe posílají osobu, která mluví česky (24 %). Těch, kteří nemají problém s komunikací s rodiči žáků a pravidelně se s nimi setkávají, je 21 %. Z odpovědí vyplývá, že se žáci - cizinci zapojují, i když se jejich aktivita v posledních letech snižuje. Přesto se jejich rodiče snaží o kontakt se školou a projevují zájem.

Graf č. 19

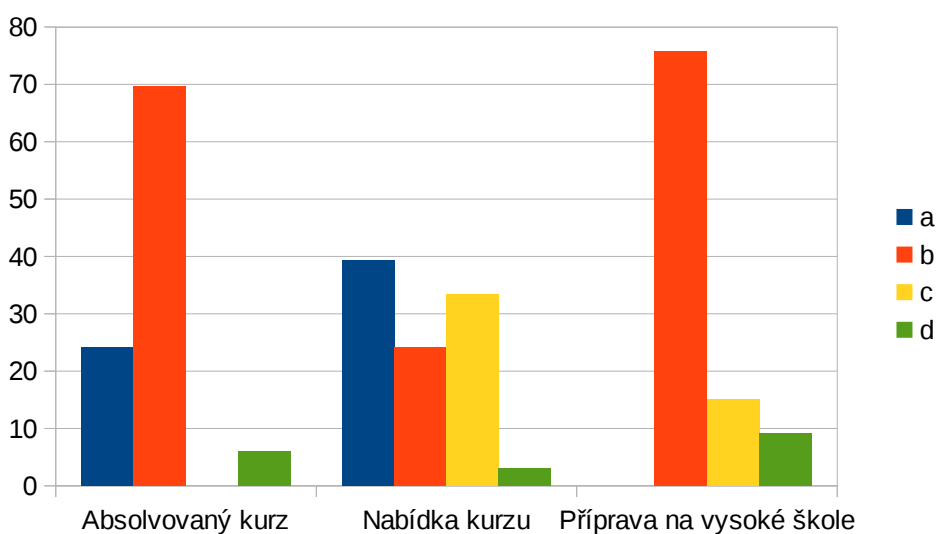

5. Jsou učitelé připraveni na práci s cizinci?

V interpretaci připravenosti učitelů jsem vycházela z tabulky č. 11, otázek č. 1, č. 2 a č. 3, které jsem znázornila v grafu č. 20.

V otázce připravenosti učitelů na práci s žáky – cizinci jsou učitelé jednoznačně nepřipraveni. Učitelé v drtivé většině uvedli, že žádný kurz nikdy neabsolvovali (70 %) a na vysoké škole se vůbec na takovou práci nepřipravovali (76 %). Paradoxem tak zůstává, že necelých 40 % učitelů dostalo nabídku absolvovat kurz pro práci s cizinci, ale nevyužili ji. Ať proto, že nechtěli, nebo proto, že to byl kurz placený. Pouze 24 % učitelů využilo kurz pro práci s žáky – cizinci a 33 % nikdy žádnou nabídku nedostalo. Z těch, kteří měli nějaké takto zaměřené předměty na vysoké škole (24 %) uvedlo, že to, co se učili je v praxi úplně jiné (5 %).

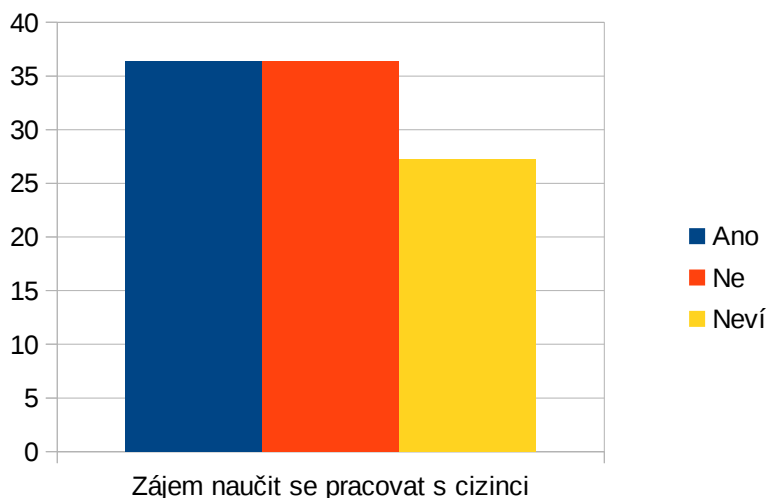
Graf č. 20

6. Chtějí se učitelé naučit, jak pracovat s cizinci?

Graf č. 21 znázorňuje odpovědi na otázku č. 16, která je zaznamenána v tabulce č. 12.

Graf č. 21

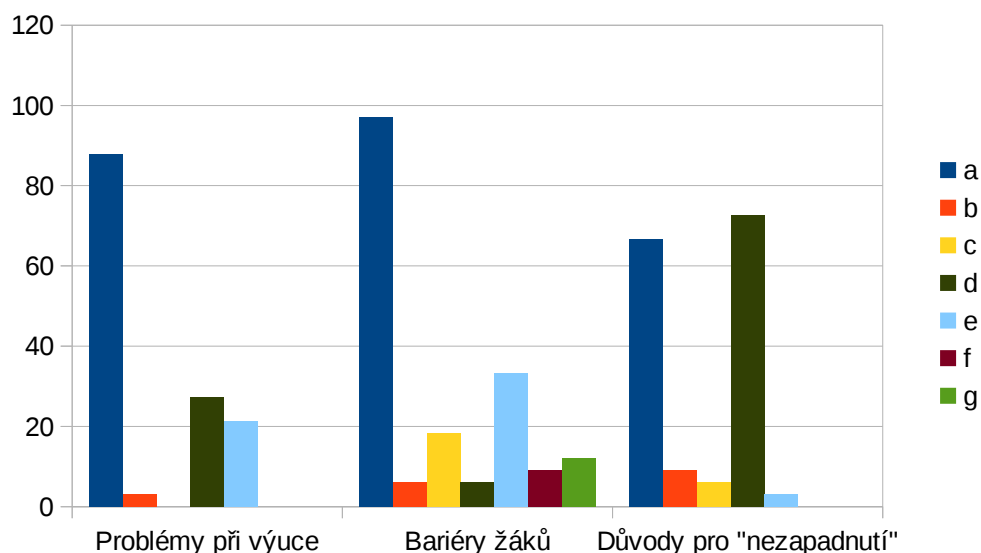
V otázce zájmu o to naučit se pracovat s žáky cizinci jsou dva vyrovnané výsledky. Učitelé shodně odpověděli, že zájem mají (36,36 %) a zároveň že zájem nemají (36,36 %). Zbytek (27, 28 %) je nerozhodný. U učitelů tedy nelze jednoznačně odpovědět, zda by zájem o studium, jak pracovat s cizinci, měli, či neměli.

7. Jaké bariéry mohou být příčinou separace cizinců od mainstreamové společnosti?

Při hodnocení bariér jsem vycházela z otázek č. 8, č. 9, tabulky č. 12 a otázky č. 5, tabulky č. 11. Cizinci se často setkávají s různými problémy a bariérami v nové kultuře a společnosti.

Z pohledu mainstreamové společnosti to je především jazyk, který je hlavní příčinou separace a největší bariérou. Dalším důvodem toho, proč se cizinci separují a nemají vůli se začlenit do mainstreamové společnosti, může být touha vrátit se zpět do země původu, kde často zůstává rodina a přátelé. Respondenti rovněž uvedli jako důvod separace jiné zvyklosti a tradice (27,3 %). Již v minimálním počtu to je barva pleti. V otázce bariér tedy majoritní společnost vidí největší problém právě v jazyce a stezku po domově.

Graf č. 22

8. Jsou učitelé motivováni pro práci s cizinci?

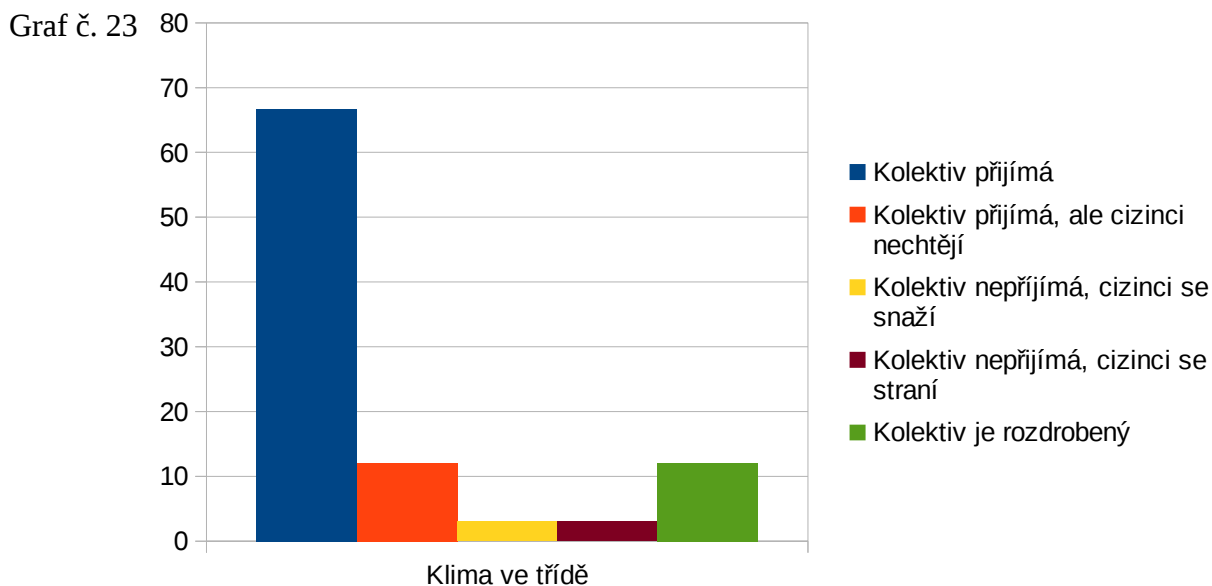
Tabulka č. 13	Ohodnocení učitelů za práci s cizinci	
	Ano	Ne
Počet odpovědí	6	27
%	18,2	81,8

Při otázce na motivaci učitelů pro práci s cizinci jsem vycházela s tabulky č. 13, otázky č. 14. Téměř 81,8 % učitelů odpovědělo, že nejsou za práci s cizinci lépe ohodnoceni a zároveň 39 % učitelů odpovědělo, že je práce s cizinci pro ně náročná (graf č. 15, tabulka č. 12, otázka č. 12) a 40 % ani nevyužilo možnosti kurzu, jak pracovat s žáky – cizinci (tabulka č. 12, graf č. 18, otázka č. 19). A rovněž jsou učitelé nerozhodni, zda se chtějí naučit pracovat s žáky – cizinci (graf č. 19, otázka č. 16). Z toho vyvozují, že učitelé nejsou motivováni pro práci s cizinci.

9. Přijímá česká společnost cizince?

Při hodnocení, zda česká společnost přijímá cizince, vyhodnocuji otázku č. 7, která je zaznamenána v tabulce č. 11.

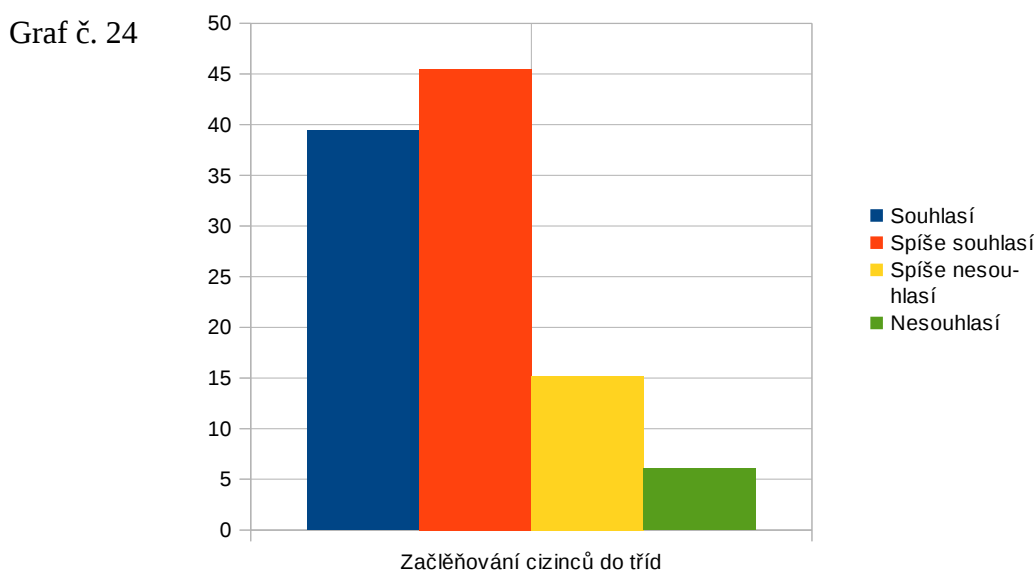
Při otázce, zda jsou žáci – cizinci přijímáni, vypovědělo 66,7 % učitelů, že je kolektiv přijímá bez problémů. 2 x 12 % odpovědělo, že jsou žáci přijímáni, ale nechtějí být přijímáni, nebo tvoří samostatné skupiny.

10. Jaký přístup mají učitelé k začleňování žáků do běžných tříd?

K vyhodnocení přístupu učitelů k začleňování žáků do běžných tříd využívám graf č. 24, který je zpracovaný na otázku č. 15, v tabulce č. 12.

Možnosti odpovědí na otázku, zda učitelé souhlasí se začleňováním cizinců do běžných tříd, se dají dělit na dva typy. Ti, co souhlasí a spíše souhlasí, a ti co nesouhlasí a spíše nesouhlasí. V grafu č. 22 je vidět, že jsou učitelé nakloněni začleňování cizinců do běžných tříd. 40 % souhlasí bez výhrad, 45 % souhlasí s výhradou toho, že je to pro ně náročné. Těch, kteří nejsou nakloněni, je dohromady stále méně. Proto lze usuzovat, že učitelé souhlasí se začleňováním cizinců do běžné mainstreamové společnosti (běžných tříd).

11. Co by se mělo změnit v přístupu k cizincům?

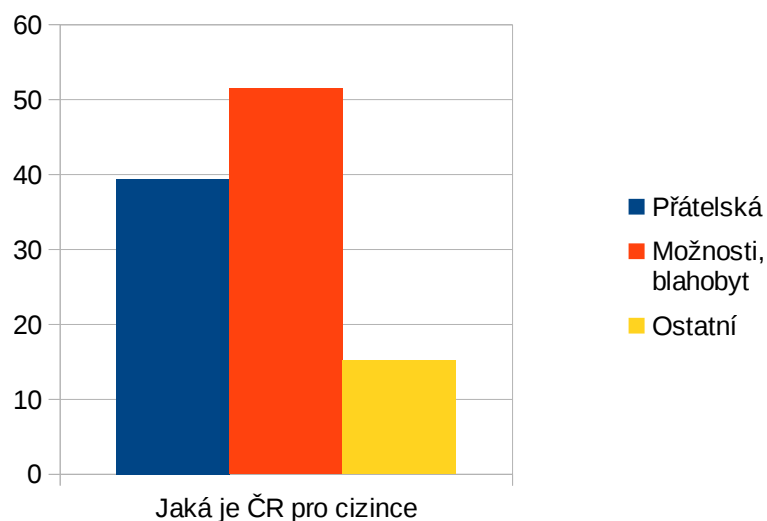
Při hodnocení toho, co se má změnit, dle učitelů, v přístupu k cizincům, jsem využila otázku č. 6, tabulku č. 11. Podle odpovědí učitelů by se měla zavést povinná jazyková příprava před nástupem do školy pro všechny cizince (82 %). Ta v žádném zákoně, ani ministerské vyhlášce, není. Učitelé jsou také pro to, aby byla společnost více otevřená (21 %) a třída seznámena se zvyklostmi a tradicemi žáka – cizince (21 %).

12. Jak cizinci vnímají Českou republiku dle meanstremové společnosti?

Dle mínění Čechů si cizinci představují Českou republiku jako zemi blahobytu, možností (téměř 52 %) a zemi přátelskou (39,4 %).

Graf č. 25 vychází z tabulky č. 12, z otázky č. 10.

Graf č. 25

9. Výsledek výzkumu

1. Co děti – cizinci vnímají v české zemi jako bariéry? Děti – cizinci v České republice vnímají jako bariéru jazyk. To je největší překážkou. Rovněž se setkávají s posměchem a rasismem, a jako bariéru lze chápat i stesk po původním domově (zemi původu). Žádné jiné bariéry ale žáci – cizinci neuvedli.

2. Co děti – cizinci vnímají v české zemi jako přínos?

Cizinci vnímají Českou republiku jako zemi přátelskou, cítí se tu bezpečně a stává se jim domovem. Rovněž v České republice rádi cestují, navštěvují zajímavá místa.

3. Co česká společnost vnímá jako bariéru při kontaktu s cizincem?

Jako největší bariérou při kontaktu s cizincem je jazyk. Důležité je i to, že bariéra je i stesk po domově a touha vrátit se zpět. Pro učitele je velkou bariérou neznalost přístupu k cizincům a to, že neví, jak mají učit žáky, kteří neumí jazyk. Proces vzdělávání žáků – cizinců je pro učitele nesnadný a namáhavý.

4. Co česká společnost vnímá jako přínos ze strany cizinců?

Česká společnost oceňuje, že se díky cizincům stává více otevřenou a tolerantní, že se žáci zapojují do výuky, jejich rodiče se snaží o kontakt se školou a projevují zájem.

9. 1. Jaké jsou zkušenosti dětí – cizinců v souvislosti s jejich přijetím mainstreamovou společností v České republice?

Cizinci vesměs uvedli, že se cítí být přijímáni mainstreamovou společností, Česká republika jim poskytuje pocit bezpečí, domova a líbí se jim zde. Do školy jsou přijímáni bez problémů, jsou v kolektivu, který je přátelský a mají podporu. Obtížné je pro ně zvládnout český jazyk, ale i s tím se snaží vyrovnat formou doučování a kurzů. I přes hrdost na svůj původ jsou cizinci v ČR spokojeni. Pokud by se chtěli vracet zpět do své původní země, tak je to z důvodu stesku, ale ne pro odmítání. I když se cizinci alespoň jednou setkali s výsměchem a urážkou za to, odkud pochází, snaží se plně integrovat.

10. Závěr

Cizinci v České republice nejsou vyčleňováni, ba naopak, jsou přijímáni. Co se týče vzdělávání, jsou vzděláváni v rámci možností škol a dle zákona. Přesto je potřeba mnohé zlepšit. V první řadě by to měla být jazyková připravenost dětí před zahájením školní docházky v ČR a všeobecná kulturní připravenost třídy, možná dokonce školy na příchod cizince. Učitelé si hromadně stěžují na to, že žáci nemají před vstupem do základní školy ani základní znalost jazyka, tím jim stěžují práci, neboť musí trávit více času nad přípravou a z toho pramení jejich nezáměr o vyvinutí snahy, jak co nejvíce pomoci cizincům. Cizincům to zase způsobuje problémy v komunikační bariéře a tím pádem v navazování přátelství. I když v navazování přátelství to není tak markantní. Problém v jazykové přípravě před nástupem do školy je o financích a částečně i o školní inkluzi, která nedovoluje vytvořit speciální přípravné třídy. Rovněž povinnost žáka je nastoupit do stanovené doby do školy, ať už je jazykově vybaven, či není. Školský zákon není rozhodně špatný, dodržují se lidská práva, ale Česká republika příliš nemyslí na lidskost jako takovou. Není důstojné přijít někam, kde člověk nerozumí a cítí se být *mimo* jen proto, že jsou takové zákony.

Školy se rovněž snaží co nejvíce pomoci žákům s kulturním znevýhodněním, ale bez finanční a legislativní podpory jde spíše o snahu než o uskutečnění. Jako potěšující spatřuji ten fakt, že jsou Češi i přes mediální hysterii otevření a přijímají cizince bez větších problémů. Také je kladné, že cizinci mají dobrý vztah k České republice, že se jim v ní žije dobře a cítí se tu bezpečně. Je nutné si uvědomit, že s otevřením hranic je stále lehčí cestovat a měnit země podle vlastního rozhodnutí. Nejde jen o to, že cizinci proudí do České republiky, jde rovněž i to, že Češi proudí do celého světa. A to, co nám svět nabízí a my to přijímáme, bychom měli rovněž vracet. Veškerou pomoc a podporu, možnost žít v bezpečí, míru a za podmíněk, které si sami vybereme a stanovíme.

Použitá literatura

Publikace

ANDERLIK, Lore. *Cesta k inkluzi: úvahy z praxe a pro praxi*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-765-1.

BANKS, James A. a Cherry A. McGee. BANKS. *Multicultural education: issues and perspectives*. Eighth edition. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, 2013. ISBN 978-1118360088.

BARTOŇOVÁ, Miroslava. *Strategie ve vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním se zřetelem na romské etnikum v počátečním vzdělávání*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5103-4.

BARTOŇOVÁ, Miroslava a Marie VÍTKOVÁ. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami IV.: Education of pupils with special educational needs IV*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-201-7.

BENEDICT, Ruth. *Kulturní vzorce*. Praha: Argo, 1999. Capricorn (Argo). ISBN 80-7203-212-7.

BULLIVANT, B. Culture: It's nature and meaning for education. In. BANKS, James A. a Cherry A. McGee. BANKS. *Multicultural education: issues and perspectives*. Eighth edition. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, 2013. ISBN 978-1118360088.

BURCHARDT, Tania, LeGRAND, Julian, PIACHAUD, David. Social exclusion in Britain 1991—1995. *Social Policy and Administration*, 1999. roč. 33. č. (3). 227-244 s. ISSN 0144-5596.

ČECH, Tomáš, Eva HOMOLKOVÁ, Markéta HRDOUŠKOVÁ, et al. *Jaká je škola u mě doma*. 2. vydání. Ilustroval Vojtěch ŠEDA. Praha: META - Společnost pro příležitosti mladých migrantů, 2015. ISBN 978-80-260-8167-8.

ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.

DOLEŽÍ, Linda. *Začínáme učit češtinu pro děti – cizince: Příručka pro lektory a lektorky*. Praha: AUČCJ – Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, 2014. ISBN 978-80-260-5587-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

IGOA, Cristina. *The inner world of the immigrant child*. New York: St. Martin's Press, c1995. ISBN 031210801X.

JANEBOVÁ, Eva. *Interkulturní komunikace ve škole*. Praha: Fortuna, 2010. ISBN 978-80-7373-063-5.

LESAR, Irena. *Osnovna šola kot inkluzivno inaravnana institucija*. Univerza v Ljubljani. Ljubljana: 2007.

MARÁDOVÁ, Eva. *Multikulturní porozumění*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-822.

MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.

MURPHY, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-25-3.

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví: MKF. Přeložil Jan PFEIFFER, přeložila Olga ŠVESTKOVÁ. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1587-2.

NĚMEC, Jiří a Věra VOJTOVÁ. *Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním: Education of socially disadvantaged pupils*. Brno: Paido, 2009. ISBN isbn978-80-7315-191-1.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

RADOSTNÝ, Lukáš. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. Praha: Meta - Sdružení pro příležitosti mladých migrantů, 2011. ISBN 978-80-254-9175-1.

SIROVÁTKA, Tomáš, ed. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2004. Rubikon (Masarykova univerzita). ISBN 80-210-3455-6.

Velký sociologický slovník. I. svazek. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

Internetové zdroje

a) Autoři

BAAR, Vladimír. *Světová a regionální náboženství* [online]. Ostrava: 2012 [cit. 03-03-2018]. Dostupné z: <http://projekty.osu.cz/zemepisnove/wp-content/uploads/1.4_Svetova_nabozenstvi.pdf>.

GÜNTEROVÁ, Tereza. *Uprchlíci a žadatelé o azyl v České republice* In: varianty.cz [online]. [cit. 12-03-2018]. Dostupné z: <https://www.varianty.cz/download/docs/202_uprchli-ci-a-zadatele-o-azyl-v-c-r.pdf>.

HRABÁKOVÁ, Luďka. *Kulturní relativismus a pluralita kultur jako princip multikulturní výchovy*. [online]. Paideia: Philosophical. Charles University, 2007 [cit. 02-03-2018]. ISSN 1214-8725. Dostupné z: <<http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/hrabakova.pdf>>.

MAREŠ, Petr, SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální vyloučení a sociální začleňování – koncepty diskurz, agenda*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. 2008 [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 2008 [cit. 12-10-2017]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/Socialni_vyloucení_exkluze_a_sociální_zaclenovani_inkluzie.pdf>.

NOVOTNÝ, D. Daniel. *Identita v antropologii*. In: Poznámky pod čarou [online]. 2010 [cit. 12-11-2017]. Dostupné z: <<http://poznamkypodcarou.blogspot.cz/2010/08/identita-v-antropologii-kriticky-pohled.html>>.

O'MALLEY, Angie. *Cultural Diversity in American Children & Families. Ethnic identity* [online]. University of Kentucky, 2001 [cit. 30-1-2018]. Dostupné z: <https://www.uky.edu/Classes/FAM/357/fam544/ethnic_identity.html>.

PALÁN, Zdeněk. *Sociokulturně znevýhodněné prostředí*. In: Andromedia.cz [online]. [cit. 20-03-2018]. Dostupné z: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/sociokulturne-znevýhodnene-prostredi>>.

SIROVÁTKA, Tomáš. *Sociální inkluze*. In: Sociální inkluze. č. 9/2003 [online]. 2003 [cit. 12-10-2017]. Dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/?q=content/soci%C3%A1ln%C3%AD-inkluzie>>.

TITĚROVÁ, Kristýna. *Bariéry cizinců na české škole*. In: inkluzivní škola.cz [online]. Praha: 2010 [cit. 12-10-2017]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/bariery_cizincu_na_ceske_skole.pdf>.

WALDENFELS, Hans. *Hinduismus*. [online]. [cit. 12-03-2018]. Dostupné z: <<http://www.vira.cz/Texty/Knihovna/Hinduismus.html>>.

b) Zákony

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2005 [cit. 20-02-2018]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-schvalena-verze>>.

Vyhláška 72/2005 Sb., *O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních* [online]. 2005 [cit. 20-02-2018]. Dostupné z: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Jindra/Dokumenty/Downloads/72_2005Sb.pdf>.

Zákon č. 561/2004 Sb., *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* [online]. 2017 - 2018 [cit. 12-01-2018]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>>.

Zákon č. 273/2001 Sb., *Zákon o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů* [online]. 2017 [cit. 21-03-2018]. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>>.

Zákon č. 326/1999 Sb., *O pobytu cizinců na území České republiky*. [online]. 2017 [cit. 21-03-2018]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/aktualni-zneni-zakona-c-326-1999-sb-o-pobytu-cizincu-na-uzemi-ceske-republiky-580539.aspx>>.

c) Ostatní

CZECHKID. Pro pedagogy. *Kulturní identita* [online]. [cit. 5-1-2018]. Dostupné z: <<http://www.czechkid.cz/si1120.html>>.

CEROP – Cesta k rovným příležitostem. *Sociální znevýhodnění – tematické pole bedekru* [online]. 2011 – 2018 [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <<http://www.cerop.cz/cs/aktivita-5/zs/zch2>>.

Český statistický úřad. Cizinci v ČR – 2017. *Demografické aspekty života cizinců* [online]. 2017 [cit. 23-3-2018]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/czso/1-demograficke-aspekty-zivota-cizincu-1xnpu5nyhz>>.

Český statistický úřad. *Statistické ročenky školství* [online]. 2017 [cit. 23-3-2018]. Dostupné z: <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

Hedvábná stezka. *Cestovatelský portál* [online]. [cit. 28-2-2018]. Dostupné z: <<https://www.hedvabnastezka.cz>>.

Inkluzivní škola. cz. *Úvod do tématu* [online]. 2017 [cit. 7-12-2018]. Dostupné z: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/odkud-cizinci-prichazeji>>.

Judaismus. *Židovská kuchyně*. In: Kraj Vysočina [online]. [cit. 28-3-2018]. Dostupné WWW: <<http://www.region-vysocina.cz/temata/temata/pamatky-zidovskeho-osidleni/judaismus/zidovska-kuchyne>>.

Kognitivní server. *Kulturní identita*. Univerzita Hradec Králové [online]. [cit. 12-2-2018]. Dostupné z: <<http://fim.uhk.cz/cogn/?Module=dictionary&Letter=K&Site=6>>.

Křesťanství. In: Světová náboženství [online]. [cit. 25-2-2018]. Dostupné z: <<http://www.svetova-nabozenstvi.cz/krestanstvi/>>.

Ministerstvo Vnitra České Republiky. *Občané třetích zemí. Příjezd do ČR, povinnosti a délka pobytu* [online]. 2017 [cit. 09-02-2018]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/prijezd-do-cr-povinnosti-a-delka-pobytu.aspx>>.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Informace o vzdělávání cizinců na území ČR pro krajské úřady a základní školy*. [online]. 2012 [cit. 09-01-2018]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/informace-o-vzdelavani-cizincu-na-uzemi-cr-pro-krajske-urady>>.

Ombudsman, veřejný ochránce práv. *Diskriminace* [online]. 2017 [cit. 19-02-2018]. Dostupné z: <<https://www.ochrance.cz/>>.

Poradna pro občanství, občanská a lidská práva. *Povinnosti cizinců během pobytu v ČR* [online]. [cit. 2-3-2018]. Dostupné z: <<http://poradna-prava.cz/www/old/povinnosti-cizincu-pobyt-cr.html>>.

Salamanca Statement and Framework for action on special needs education [online]. Paris: UNESCO, 1994 [cit. 20-02-2018]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF>.

Sociální práce. Princip sociální solidarity, subsidiarity, participace [online] 2009 [cit. 5-3-2018]. Dostupné z: <<http://socialniprace.blog.cz/0911/princip-socialni-solidarity-subsdiarity-participace>>.

UNESCO. *World Declaration on Education For All* [online]. 1990 [cit. 20-02-2018]. Dostupné z: <<http://ncpcr.gov.in/showfile.php?lid=124>>.

Židovská kuchyně. *Judaismus* [online]. [cit. 25-2-2018]. Dostupné z: <<http://absolventi.gymcheb.cz/2007/mihrubo/Judaismus.html>>.

Seznam příloh

Tabulka č. 9: Odpovědi žáků, kteří se narodili v ČR

Tabulka č. 13: Národnosti

Tabulka č. 10: Odpovědi žáků, kteří se nenarodili v ČR

Tabulka č. 11: Odpovědi učitelů (otázky č. 1 – č. 7)

Tabulka č. 12: Odpovědi učitelů (otázky č. 8 – č. 20)

P6: Dotazník pro učitele

P7: Dotazník pro žáky - cizince

Tabulka č. 9		Odpovědi žáků, kteří se narodili v ČR										
		a	b	c	d	e	f	g	h	ch	i	j
7) Slavíte doma české svátky?	Dětí	18	8	1	6	11						
	%	62,1	27,6	3,4	20,7	37,9						
8) Jak se cítíš v ČR?	Dětí	26	12	13	1	1	0	0	6	2	1	1
	%	89,7	41,4	44,8	3,4	3,4	0	0	20,7	6,9	3,4	3,4
9) Po čem se ti z tvé původní země stýská?	Dětí	4	7	12	5	11	2					
	%	13,8	24,1	41,4	17,2	37,9	6,9					
10) Byl / a jsi někdy na kurzu češtiny?	Dětí	5	0	7	0							
	%	17,2	0	24,1	0							
11) Využíváš teď nějaké doučování češtiny?	Dětí	3	12	8	4							
	%	10,3	41,4	27,6	13,8							
12) Jak ve škole zvládáš výuku?	Dětí	2	27	0	0							
	%	6,9	93,1	0	0							
14) Podporují Tě rodiče v kamarádství s Čechy?	Dětí	22	10	0	1							
	%	75,9	34,5	0	3,4							
15) Jaké je pro Tebe české jídlo?	Dětí	16	1	4	11							
	%	55,2	3,4	13,8	37,9							
17) Podle čeho si vybíráš kamarády?	Dětí	1	1	22	4	3	4					
	%	3,4	3,4	75,9	13,8	10,3	13,8					
18) Stala se ČR Tvým domovem?	Dětí	24	0	10								
	%	82,8	0	34,5								
19) Mluvíte doma česky?	Dětí	4	8	4	0							
	%	13,8	27,6	13,8	0							
21) Chceš se vrátit zpět do své země?	Dětí	3	0	21	9	6						
	%	10,3	0	72,4	31,0	20,7						
22) Jsi hrdý / á na to, zemi původu?	Dětí	4	0	0	7							
	%	13,8	0	0	24,1							
23) Snažíš se kamarádům ukázat něco z Tvé kultury?	Dětí	5	7	7	1	8	12	1				
	%	17,2	24,1	24,1	3,4	27,6	41,4	3,4				

Tabulka č. 14	Národnosti
RUSKO	7 (8,14%)
SLOVENSKO	2 (2,33%)
ČR	15 (17,44%)
NEZAŘAZENÉ	6 (6,98%)
BULHARSKO	4 (4,65%)
UKRAJINA	15 (17,44%)
ŠPANĚLSKO	2 (2,33%)
MOLDAVSKO	2 (2,33%)
MONGOLSKO	4 (4,65%)
VIETNAM	24 (27,91%)
AZERDBAJDŽÁN	1 (1,16%)
LOTYŠSKO	1 (1,16%)
ČÍNA	1 (1,16%)
USA	1 (1,16%)
BOSNA a HERCEGOVINA	1 (1,16%)

Tabulka č. 10		Odpovědi žáků, kteří se nenarodili v ČR										
		a	b	C	d	e	f	g	h	ch	i	j
7) Slavíte doma české svátky?	Děti	28	10	4	13	17						
	%	49,1	17,5	7,0	22,8	29,8						
8) Jak se cítíš v ČR?	Děti	45	17	14	0	11	1	3	1	10	0	6
	%	78,9	29,8	24,6	0	19,3	1,8	5,3	1,8	17,5	0	10,5
9) Po čem se ti z tvé původní země stýská?	Děti	28	24	36	16	7	2					
	%	49,1	42,1	63,2	28,1	12,3	3,5					
10) Byl / a jsi někdy na kurzu češtiny?	Děti	18	6	15	9							
	%	31,6	10,5	26,3	15,8							
11) Využíváš teď nějaké doučování češtiny?	Děti	15	13	26	2							
	%	26,3	22,8	45,6	3,5							
12) Jak ve škole zvládáš výuku?	Děti	18	29	2	1							
	%	31,6	50,9	3,5	1,8							
14) Podporují Tě rodiče v kamarádství s Čechy?	Děti	37	13	4	0							
	%	64,9	22,8	7,0	0							
15) Jaké je pro Tebe české jídlo?	Děti	36	1	15	13							
	%	63,2	1,8	26,3	22,8							
17) Podle čeho si vybíráš kamarády?	Děti	13	2	27	6	11	5					
	%	22,8	3,5	47,4	10,5	19,3	8,8					
18) Stala se ČR Tvým domovem?	děti	36	17	11								
	%	63,2	29,8	19,3								
19) Mluvíte doma česky?	děti	8	31	25	2							
	%	14,0	54,4	43,9	3,5							
21) Chceš se vrátit zpět do své země?	děti	24	2	17	11	12						
	%	42,1	3,5	29,8	19,3	21,1						
22) Jsi hrdý / á na to, zemi původu?	děti	26	5	7	19							
	%	45,6	8,8	12,3	33,3							
23) Snažíš se kamarádům ukázat něco z Tvé kultury?	děti	18	15	18	4	9	16	9				
	%	31,6	26,3	31,6	7,0	15,8	28,1	15,8				

Tabulka č. 11 (otázky č. 1 – č. 7)		Odpovědi učitelů				
		A	b	c	d	e
1. Absolvovali jste přípravu či kurz na výuku dětí – cizinců	Učitelé	8	23	0	2	
	%	24,24	69,70	0	6,06	
2. Byl učitelům nabídnut kurz pro práci s cizinci?	Učitelé	13	8	11	1	
	%	39,39	24,25	33,33	3,03	
3. Kolik učitelů mělo předmět na VŠ, zaměřený na práci s cizinci	Učitelé	0	25	5	3	
	%	0	75,76	15,15	9,09	
4. Doučujete děti cizince nad rámec Vašich povinností?	Učitelé	7	26			
	%	21,21	78,79			
5. S jakými problémy se potýkáte při výuce dětí – cizinců?	Učitelé	29	1	0	9	7
	%	87,88	3,03	0	27,27	21,21
6. Co by se mělo podle Vás změnit v přístupu k dětem - cizincům	Učitelé	7	27	7	0	
	%	21,21	81,82	21,21	0	
7. Jaké klima vládne ve třídě, kde jsou žáci-cizinci?	Učitelé	22	4	1	1	4
	%	66,67	12,12	3,03	3,03	12,12

Tabulka č. 12 (otázky č. 8 – č. 20)		Odpovědi učitelů						
		a	b	c	d	e	f	g
8. S jakými bariérami se podle Vás potýkají žáci – cizinci	Učitelé	32	2	6	2	11	3	4
	%	96,97	6,06	18,18	6,06	33,33	9,09	12,12
9. Jaké mohou být důvody toho, že dítě nechce zapadnout do české společnosti?	Učitelé	22	3	2	24	1		
	%	66,67	9,09	6,06	72,73	3,03		
10. Jak podle Vás vnímají žáci – cizinci ČR?	Učitelé	13	0	17	5			
	%	39,39	0	51,52	15,15			
11. Bojíte se cizinců?	Učitelé	3	10	4	16			
	%	9,1	30,3	12,1	48,5			
12. O co Vás obohatila práce s cizinci?	Učitelé	1	12	12	9			
	%	3,03	36,36	36,36	27,27			
13. Je pro Vás práce s dětmi – cizinci přítěží?	Učitelé	13	3	0	14	7	9	
	%	39,39	9,09	0	42,42	21,21	27,27	
15. Souhlasíte se začleňováním cizinců do tříd?	Učitelé	13	15	5	2			
	%	39,39	45,45	15,15	6,06			
16. Měli byste zájem o studium, jak pracovat s cizinci?	Učitelé	12	12	9				
	%	36,36	36,36	27,28				
17. Máte pocit, že se cizinci snaží zapojit a učit se?	Učitelé	6	18	0	10			
	%	18,18	54,55	0	30,30			
18. Klesá s lety aktivita cizinců?	Učitelé	18	2	13				
	%	54,55	6,06	39,39				
19. Kdybyste si měl / a vybrat, zda učit třídu s cizinci nebo bez cizinců?	Učitelé	6	10	15				
	%	18,18	30,30	45,45				
20. Jste v kontaktu s rodiči?	Učitelé	7	15	8	1	7		
	%	21,21	45,45	24,24	3,03	21,21		

P6: Dotazník pro učitele

1. Absolvoval /a jste jakýkoliv kurz, nebo přípravu, které vás měly připravit na výuku dětí – cizinců?
 - a) měli jsme zaměřené předměty na vysoké škole
 - b) žádný kurz, ani přípravu jsem neabsolvoval / a
 - c) absolvoval / a jsem kurz / školení
 - d) nepamatuji se

2. Nabídl Vám někdo jakýkoliv kurz pro práci s cizinci?
 - a) ano, dostal / a jsem nabídku, ale nevyužil / a jsem ji
 - b) ano a využil /a jsem kurzu
 - c) ne, nikdy jsem žádnou nabídku nedostal /a
 - d) ne, o žádnou nabídku ani nestojím

3. Učili jste se na vysoké škole, jak pracovat s cizinci?
 - a) ano, měli jsme důkladnou přípravu
 - b) ne, vůbec jsme se nepřipravovali na práci s cizinci
 - c) něco jsme se učili, ale realita je jiná
 - d) nepamatuji si

4. Doučujete děti – cizince nad rámec vašich povinností? (soukromé doučování)
 - a) ano
 - b) ne

5. S jakými problémy se potýkáte při výuce dětí – cizinců?
 - a) jazyková bariéra
 - b) jiné stravovací návyky
 - c) náboženství
 - d) jiné zvyklosti a tradice
 - e) ostatní

6. Co by se mělo podle Vás změnit v přístupu k dětem – cizincům?
 - a) společnost by měla být více otevřená a chápavá
 - b) povinná jazyková příprava před nástupem do školy pro všechny cizince
 - c) seznámit třídu se zvyklostmi a tradicemi dítěte - cizince
 - d) ostatní

7. Jaké klima vládne ve třídě, kde jsou žáci – cizinci?
 - a) třídní kolektiv cizince přijímá bez problémů.
 - b) třídní kolektiv cizince přijímá, ale cizinci nechtějí být přijímáni.
 - c) třídní kolektiv cizince nepřijímá, cizinci se ale snaží být přijímáni.
 - d) třídní kolektiv cizince nepřijímá, cizinci se českým dětem straní.

e) třídní kolektiv je rozdrobený na různé skupiny, včetně samostatné skupiny cizinců.

8. S jakými bariérami se podle Vás potýkají žáci – cizinci?

- a) jazyk
- b) náboženství
- c) etnicita (barva kůže)
- d) země, odkud přichází do ČR.
- e) zvyky a tradice v ČR oproti zvykům a tradicím zemí, z kterých pochází.
- f) jídlo v ČR oproti jídlu, na které byly děti-cizinci zvyklí.
- g) ostatní

9. Jaké mohou být důvody toho, že dítě nechce zapadnout do české společnosti?

- a) dítě se chce vrátit zpět do své země, kde má zbytek rodiny a kamarády – stýská se mu
- b) dítě má z majoritní společnosti strach (špatné zkušenosti, šikana, rasistické útoky)
- c) dítěti zakazují rodiče vazby s Čechy
- d) dítě se stydí, protože nemá jazykovou vybavenost
- e) ostatní

10. Jak podle Vás vnímají žáci – cizinci Českou Republiku?

- a) Česká Republika je pro žáky – cizince země přátelská
- b) Česká Republika je pro žáky – cizince nepřátelská země
- c) Česká Republika znamená pro žáky – cizince více možností a blahobyt
- d) ostatní

11. Bojíte se cizinců?

- a) ano, hrozí riziko útoků
- b) ne, myslím, že nás nechtějí ohrozit
- c) nevím, nepřemýšlím nad tím
- d) cizince neřeším, člověk jako člověk

12. O co Vás obohatila práce s cizinci?

- a) zlepšil/a jsem se v cizím jazyce, kterým často komunikuji s žáky-cizinci (angličtina, ruština, ...)
- b) zjistila jsem si více o kultuře, z které žák pochází
- c) stal/a jsem se více tolerantní a otevřený
- d) o nic

13. Je pro vás práce s cizinci přítěží?

- a) ano, trávím více času přípravou
- b) ano, máme společné komunikační bariéry
- c) ano, práce s cizincem je pro mne stres
- d) ne, pokud žák zvládá jazyk (od základní úrovně, až po běžnou komunikaci)
- e) ne, cizinci mě spíše obohacují

f) ne, je to pro mne výzva

14. Jste za práci s cizinci lépe ohodnoceni?

- a) ano
- b) ne

15. Souhlasíte se začleňováním cizinců do tříd?

- a) souhlasím, třída se může zároveň mezi sebou obohatit
- b) spíše souhlasím, ale je to pro učitele náročné v přípravě třídy na příchod cizince
- c) spíše nesouhlasím, učitelé mají mnohem více práce
- d) nesouhlasím, české žáky to brzdí a cizince to stresuje

16. Měli by jste zájem o studium, jak pracovat s cizinci?

- a) ano, měl / a bych zájem
- b) ne, nemám zájem
- c) nevím

17. Máte pocit, že se cizinci snaží zapojit a učit se?

- a) ano, cizinci jsou velmi snaživí
- b) ano, ale pouze někteří z určité národnosti
- c) ne, cizinci se nesnaží zapojit a učit se
- d) nemůžu posuzovat, je to dítě od dítěte

18. Klesá s lety aktivita cizinců?

- a) ano
- b) ne
- c) nepozoruji rozdíl

19. Kdyby jste si měl /a vybrat, zda učit třídu s cizinci, nebo bez cizinců?

- a) vybral /a bych si třídu s cizinci
- b) váhal / a bych mezi třídou s cizinci a třídou bez cizinců
- c) vybral /a bych si třídu bez cizinců

20. Jste v kontaktu s rodiči žáka – cizince?

- a) ano, rodiče pravidelně chodí do školy a bez problémů komunikujeme
- b) ano, rodiče chodí do školy, ale máme problém s komunikací
- c) rodiče o dítě zájem projevují, ale posílají za sebe někoho, kdo mluví česky
- d) rodiče o dítě zájem neprojevují a do školy nechodí
- e) ostatní

P7: Dotazník pro žáky - cizince

1. Jak dlouho jsi v ČR?

- a) narodil / a jsem se v ČR
- b) méně než 1 rok
- c) 2 – 3 roky
- d) 4 – 5 let
- e) více než 5 let

2. Kolik ti je let?

3. Jak dlouho navštěvuješ ZŠ v ČR?

- a) od školky
- b) od 1.třídy
- c) nastoupil / a jsem v průběhu 1.stupně ZŠ
- d) nastoupil / a jsem v průběhu 2.stupně ZŠ

4. Odkud pocházíš ty, nebo tvoji rodiče?

5. S kým se ve třídě kamarádíš?

- a) mám ve třídě české kamarády
- b) mám ve třídě kamarády, kteří nejsou Češi / nemluví česky, stejně jako já
- c) kamarádím se všemi (Češi, cizinci)
- d) nemám ve třídě kamarády, protože se nechci kamarádit
- e) nemám ve třídě kamarády, protože se se mnou kamarádit nechtějí

6. Pokud se s tebou spolužáci nechtějí kamarádit, víš proč?

- a) kvůli barvě pleti
- b) neumím jazyk
- c) bojí se mě kvůli tomu, odkud pocházím
- d) protože často mám ke svačině jídlo, za které se mi smějí
- e) ostatní

7. Slavíte doma české svátky a držíte české zvyky?

- a) slavíme české Vánoce (24. prosince) a držíme české zvyky (ryba k večeři, české pohádky, půst, rozkrajování jablíček atd.).
- b) slavíme Velikonoce a chodíme s pomlázkou, malujeme vajíčka, zdobíme dům
- c) v období českých svátků jezdíme zpět do země, odkud pocházíme
- d) slavíme vlastní svátky a ty české neslavíme
- e) některé české svátky jsou stejné, jako ty naše (Dušičky, Silvestr) a jiné slavíme podle sebe

8. Jak se cítíš v České Republice?

- a) v České Republice se mi líbí
- b) v České Republice se cítím bezpečně

- c) v České Republice se cítím být doma / Jsem doma
- d) v České Republice se necítím být vítán
- e) čeština je pro mě náročný jazyk a nelíbí se mi, že se jí musím učit
- f) nelíbí se mi, že tu nemůžu praktikovat svoji víru a tradice své země
- g) nelíbí se mi, že tu nemám kamarády
- h) v České Republice se bojím
- ch) Češi se mi často smějí a nadávají mi
- i) nemám rád české svátky a tradice
- j) ostatní

9. Po čem se Ti z tvé původní země nejvíc stýská?

- d) stýská se mi po mé vesnici / městě, kde jsem žil
- c) stýská se mi po kamarádech
- d) stýská se mi po příbuzných (máma, táta, babička, dědeček, atd.)
- e) Stýská se mi po krajině a přírodě z mé země
- f) po ničem se mi nestýská
- g) ostatní

10. Byl / a jsi někdy na kurzu češtiny?

- a) ano, navštěvoval / a jsem kurz češtiny, než jsem nastoupil / a do školy.
- b) ne, doma mluvíme česky (jeden, nebo oba rodiče jsou Češi)
- c) nikdy jsem nenavštěvoval / a kurz češtiny, češtinu jsem se začal / a učit až ve škole.
- d) měl / a jsem soukromé doučování češtiny, než jsem nastoupil / a do školy.

11. Využíváš teď nějaké doučování češtiny?

- a) ano, chodím na soukromé doučování.
- b) ne, nechodím nikam.
- c) navštěvuji kurz češtiny společně s dalšími dětmi.
- d) není to potřeba, doma mluvíme česky.

12. Jak ve škole zvládáš výuku?

- a) mám speciální plán, podle kterého se učím (Pedagogický plán podpory)
- b) učím se stejně, jako všichni ostatní
- c) ve škole mi pomáhá asistent / asistentka
- d) ve škole máme překladatele

13. Setkal / a jsi se někdy s tím, že by ti někdo nadával, nebo se smál za to, odkud pocházíš?

- a) ano, často.
- b) ne, vůbec.
- c) občas se to mi stává.
- d) mě ne, ale mým rodičům / prarodičům ano.

14. Podporují tě rodiče v kamarádství s Čechy?

- a) moji rodiče jsou rádi, že mám české kamarády

- b) moji rodiče neřeší, jaké mám kamarády
- c) rodiče nechtějí, abych se kamarádil /a s Čechy
- d) ostatní

15. Jaké je pro tebe české jídlo?

- a) české jídlo mi chutná a jím vše
- b) české jídlo mi vůbec nechutná
- c) chybí mi některé druhy potravin, které máme ve své zemi
- d) v českém jídlu jsou některé druhy potravin, které jíst nemohu a tak jím jen něco

16. Pokud jsi věřící, slučuje se tvoje víra s tradicemi ČR? (Vánoce, Velikonoce, Nový rok, Dušičky)

- a) moje víra má stejné zvyky a tradice
- b) moje víra se neslučuje s českými tradicemi, ale dovoluujeme mi slavit české svátky a praktikovat české tradice
- c) moje víra mi zakazuje slavit české svátky a praktikovat české tradice
- d) v mé víře jsou některé tradice podobné

17. Podle čeho si vybíráš kamarády?

- a) kamarádím se s kamarády ze stejné země, protože si rozumíme a nemusím mluvit česky.
- b) vybírám si kamarády podle stejných zvyků, tradic a víry, jako mám já.
- c) je mi to jedno, kamarádím se se všemi.
- d) jsem raději s Českými kamarády, protože se cítím být více Čechem.
- e) jsem raději s Českými kamarády, protože se chci naučit lépe česky.
- f) ostatní

18. Stala se ČR tvým domovem?

- a) ano, líbí se mi v ČR
- b) ne, chci zpátky do své země
- c) je mi jedno, ve které zemi žiji

19. Mluvíte doma česky?

- a) ano, celou dobu se snažíme mluvit česky
- b) ne, mluvíme naším rodným jazykem
- c) občas někdo z nás mluví česky
- d) ostatní

20. Jak trávíte společný čas s rodinou v Čechách?

- a) jezdím s rodinou na výlety po Čechách (památky, ZOO, muzea, atd.)
- b) koukáme společně na televizi, kde sledujeme filmy / seriály / pohádky v češtině
- c) společně večeříme / obědváme / učíme se společně
- d) rodiče nemají čas trávit se mnou / s námi čas
- e) společně s rodinou sportujeme (plavecký areál, kurty, kryté haly, cyklo stezky, atd.)

f) ostatní

21. Chceš se vrátit zpět do své země?

- a) ano, protože se mi stýská
- b) ano, protože nechci žít v ČR (nelíbí se mi tu, nejsem tu šťastný / á)
- c) ne, líbí se mi v ČR a chci tu zůstat
- d) ne, mám tady kamarády
- e) ostatní

22. Jsi hrdý na to, jakou máš národnost? (Z jaké země pocházíš)

- a) jsem hrdý / á na to, co mám za kořeny a mluvím rád /a o své zemi
- b) stydím se za to, odkud pocházím
- c) bojím se říkat, odkud jsem, aby se mi ostatní nesmáli / nebáli se / neodsoudili mě.
- d) je mi to jedno

23. Snažíš se kamarádům ukázat něco z tvé země / kultury?

- a) ukazuji kamarádům / spolužákům jak slavíme v naší zemi tradiční svátky
- b) kamarádům dávám ochutnat jídlo, které vaříme
- c) učím kamarády / spolužáky můj rodný jazyk
- d) často vysvětluji principy své víry
- e) s kamarády se bavíme o mojí zemi a porovnáváme ji s Českou Republikou
- f) o své zemi se nebavím a nic z ní neukazuji
- g) nemám žádné kamarády, které by to zajímalo